

**Ecologische Werkprotocollen
voor het
Hoogheemraadschap
De Stichtse Rijnlanden
Gedragscode Wet natuurbescherming**

Inhoud

1	Inleiding.....	1
1.1	Nieuwe gedragscode voor waterschappen.....	1
1.2	Doel van dit rapport.....	1
1.3	Doelgroep.....	1
1.4	Leeswijzer.....	1
2	Gedragscode Wet natuurbescherming.....	2
2.1	Wet natuurbescherming.....	2
2.2	Wettelijk kader.....	2
2.3	Gedragscode Wnb.....	3
2.3.1	Reikwijdte en doel Gedragscode Wnb.....	3
2.3.2	Eisen aan onderzoek flora en fauna.....	3
2.3.3	Eisen aan het ecologisch werkplan.....	4
2.3.4	Ketenverantwoordelijkheid.....	4
2.3.5	Habitatbenadering.....	4
2.3.6	Stappenplan Gedragscode Wnb.....	4
2.3.7	Verskil Gedragscode Wnb en Gedragscode Flora- en Faunawet.....	5
3	Werken met de Gedragscode Wnb bij HDSR.....	7
3.1	Toepassing Gedragscode Wnb bij HDSR.....	7
3.1.1	Algemeen.....	7
3.1.2	Onderzoek flora en fauna.....	7
3.1.3	Ecologische werkprotocollen.....	7
3.1.4	Algemene zorgplicht.....	8
3.1.5	Ketenverantwoordelijkheid.....	8
3.1.6	Ecologisch werkplan.....	8
3.1.7	Habitatbenadering.....	8
3.1.8	Bijzondere omstandigheden.....	8
4	Ecologische werkprotocollen Bestendig Beheer.....	9
4.1	Ecologische werkprotocollen en factsheet voorbereidende maatregelen.....	9
4.1.1	Overzicht ecologische werkprotocollen Bestendig Beheer en Onderhoud.....	9
4.1.2	Overzicht ecologische werkprotocollen Ruimtelijke Ontwikkeling en Ingrepen.....	9
1-1	Werkprotocol schonen en maaien van wateren, inclusief onderhoudspaden.....	11
1-2	Werkprotocol maaien van bermen, dijken en gazons.....	15
1-3	Werkprotocol baggeren van bodems van watergangen.....	18
1-4	Herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers en kaden in watergangen.....	21

1-5	Snoeien en dunnen van opgaande beplanting.....	24
1-6	Onderhoud waterkeringen en duikers.....	27
1-7	Onderhoud verhardingen.....	29
1-8	Begrazen van bermen, waterkeringen en schouwpaden.....	31
1-9	Voorkomen van schade door muskus- en beverratten.....	33
1-10	Beheer baggerdepot.....	35
1-11	Het gebruik van een waterbergings- en/of watervoorzieningsgebied.....	37
1-12	Waterplanten (invasieve exoten) verwijderen met de Hydro Venturi Methode.....	39
2-1	Vorbereiden werkzaamheden.....	41
2-2	Inrichting baggerdepot.....	44
2-3	Aanleg duikers en stuwen.....	47
2-4	Aanleg natuurvriendelijke oevers.....	50
2-5	Aanleg van waterbergings- en watervoorzieningsgebied.....	53
2-6	Sloop van kunstwerken en gebouwen.....	56
2-7	Renovatie van kunstwerken en gebouwen.....	58
2-8	Afdammen, dempen of verleggen van wateren.....	60
2-9	Ontmanteling baggerdepot.....	64
2-10	Buitengewoon onderhoud aan waterkeringen.....	66
	Bijlagen overzicht.....	69
Bijlage 1	Definities.....	70
Bijlage 2	Ecologisch deskundige.....	72
Bijlage 3	Beschermingsregimes van de Wet natuurbescherming.....	73
Bijlage 4	Soortenlijsten behorende bij artikel 3.1, artikel 3.5 en artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming....	75
Bijlage 5	Overzicht algemene vrijstellingen Wet natuurbescherming voor HDSR.....	80
Bijlage 6	Jaarrond beschermde vogelnesten.....	81
Bijlage 7	Goedkeuringsbesluit Meetnet beschermde flora en fauna.....	83

1 Inleiding

1.1 Nieuwe gedragscode voor waterschappen

Sinds 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming (verder Wnb) van kracht. Zij vervangt onder andere de Flora- en faunawet. Door de Unie van Waterschappen was onder de Flora- en faunawet een gedragscode opgesteld. Ook Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (verder HDSR) werkte volgens deze gedragscode. Deze gedragscode is inmiddels herzien en wordt vervangen door de Gedragscode Wet natuurbescherming (verder Gedragscode Wnb). Onderliggend rapport geeft voor HDSR de ecologische werkprotocollen die onder de Gedragscode Wnb zijn opgesteld.

1.2 Doel van dit rapport

Dit rapport is bedoeld als handreiking voor HDSR om te werken volgens de Gedragscode Wnb. Het dient daarnaast ook als naslagwerk, waarin de belangrijkste informatie te vinden is over:

- De Wet natuurbescherming en de belangrijkste bepalingen uit de Gedragscode Wnb.
- Hoe HDSR aan de eisen en voorwaarden uit de Gedragscode Wnb voldoet.
- Welke stappen nodig zijn om de werkzaamheden van HDSR volgens de Gedragscode Wnb uit te voeren.
- De ecologische werkprotocollen voor verschillende werkzaamheden van HDSR.

1.3 Doelgroep

Dit rapport is bestemd voor de medewerkers van HDSR en iedereen die in opdracht van HDSR werkzaamheden gaat uitvoeren. Daarnaast is dit rapport ook bestemd voor degene die informatie over de Gedragscode Wnb behoeft, of informatie over hoe HDSR invulling geeft aan de Gedragscode Wnb.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de Wnb en hoe de Gedragscode Wnb binnen dit wettelijk kader past. Daarna worden de belangrijkste bepalingen uit de Wnb omschreven. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe HDSR invulling geeft aan de eisen die vanuit de Gedragscode Wnb gelden en welke stappen je als uitvoerder dient te nemen. Hoofdstuk 4 geeft de ecologische werkprotocollen voor de verschillende werkzaamheden van HDSR.

2 Gedragscode Wet natuurbescherming

2.1 Wet natuurbescherming

De Wnb heeft als doel de bescherming, het herstel en de ontwikkeling van natuur zonder stijging van de lasten voor bedrijven en burgers. Onder natuur vallen zowel specifieke soorten flora en fauna als ook specifieke gebieden (Natura 2000). In de wet zijn in aparte hoofdstukken de beschermingsregimes opgenomen ten aanzien van soortbescherming, gebiedsbescherming en houtopstanden. Voor de Gedragscode Wnb is het onderdeel soortbescherming relevant, welk het wettelijk kader van de gedragscode vormt. De hoofdstukken gebiedsbescherming en houtopstanden vallen niet binnen de reikwijdte van de Gedragscode Wnb.

2.2 Wettelijk kader

Het hoofdstuk soortbescherming uit de Wnb heeft drie verschillende beschermingsregimes waaronder soorten beschermd zijn:

- Artikel 3.1: Europese Vogelrichtlijn
- Artikel 3.5: Europese Habitatrichtlijn
- Artikel 3.10: Bescherming op basis van nationale bepalingen

In deze beschermingsregimes zijn de verbodsbepalingen (o.a. voor verstoren, doden en vangen) opgenomen die gelden voor de beschermde soorten. Een meer uitgebreide omschrijving van deze drie beschermingsregimes en de bijbehorende verbodsbepalingen is opgenomen in Bijlage 3. De soortenlijsten van beschermde soorten zijn opgenomen in Bijlage 4.

Broedvogels en nesten

De nesten van alle in Nederland voorkomende vogelsoorten zijn beschermd op het moment dat deze in gebruik zijn. Als algemeen broedseizoen wordt de periode van 15 maart tot 15 juli aangehouden. Buiten deze periode kunnen er ook broedgevallen aan de orde zijn. In beide gevallen zijn de nesten beschermd.

Jaarrond beschermde nesten

Van een aantal soorten vogels is het nest jaarrond beschermd (soortenlijst zie Bijlage 5). Deze nesten mogen niet worden verwijderd en het functionele leefgebied mag niet worden aangetast (dit laatste ter beoordeling door een ecologisch deskundige, zie Bijlage 2). Indien vernietiging onontkoombaar is volstaat het werken volgens een gedragscode niet en dient er een ontheffing van de Wnb te worden aangevraagd. De jaarronde bescherming geldt niet wanneer kan worden aangetoond dat de nesten minimaal 1 broedseizoen verlaten zijn (voor de roek geldt 2 broedseizoenen).

Algemene zorgplicht

Naast het hoofdstuk soortbescherming kent de Wnb een algemene zorgplicht (artikel 1.11). Deze heeft betrekking op alle in het wild levende planten en dieren en geldt altijd, ongeacht of er beschermde soorten aanwezig zijn. De algemene zorgplicht is van toepassing wanneer het zeker is of er redelijkerwijs kan worden vermoedt dat er negatieve effecten kunnen optreden ten aanzien van Natura 2000-gebieden, bijzondere natuurmonumenten en alle in het wild levende planten en dieren en hun directe leefomgeving.

Werken volgens de algemene zorgplicht houdt in dat iedereen ten aanzien van de aanwezige plant- en diersoorten:

- zich inspant om negatieve effecten te voorkomen of anders de werkzaamheden niet uit voert.
- indien dit niet mogelijk is mitigerende maatregelen treft om negatieve effecten te voorkomen of te verzachten.
- indien nodig compenserende maatregelen treft, waarbij hetgeen dat verloren gaat elders wordt aangeboden in tenminste dezelfde kwantiteit en kwaliteit als die van de oorspronkelijke situatie.

Ook voor de werkzaamheden die waterschappen uitvoeren, of die door externe partijen en in opdracht van het waterschap worden uitgevoerd, geldt altijd de algemene zorgplicht. Hoe HDSR hier zorg voor draagt is omschreven in paragraaf 3.1.3.

2.3 Gedragscode Wnb

2.3.1 Reikwijdte en doel Gedragscode Wnb

Onder de Wnb is een aantal dier- en plantensoorten beschermd (zie paragraaf 2.1). Het uitvoeren van werkzaamheden op plaatsen waar beschermde soorten aanwezig zijn leidt mogelijk tot overtreding van de verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming. In deze gevallen is een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk om de werkzaamheden uit te mogen voeren. Aangezien waterschappen diverse werkzaamheden (maaieren, baggeren, e.d.) periodiek uitvoeren zouden waterschappen voortdurend ontheffingsaanvragen moeten indienen. Dit is tijdrovend en ten aanzien van de planning van de werkzaamheden brengt dit onzekerheid met zich mee. Er bestaat een alternatief voor deze ontheffingsplicht, namelijk het uitvoeren van werkzaamheden volgens een door de minister van Economische Zaken goedgekeurde gedragscode.

De Unie van Waterschappen heeft de Gedragscode Wnb opgesteld, welke geldt voor de werkzaamheden van waterschappen die worden uitgevoerd in het kader van:

- Bestendig Beheer en Onderhoud
- Ruimtelijke Ontwikkeling en Ingrepen

De belangrijkste voordelen van werken met de Gedragscode Wnb zijn:

- Structurele inbedding van soortbescherming in het handelen van waterschappen. Hierdoor wordt flora- en fauna ontzien en is de kans op een duurzaam voortbestaan van de (beschermde) soorten vergroot.
- De procedurele onzekerheid en administratieve last die gepaard gaan met een ontheffingsaanvraag verdwijnt.
- De Gedragscode Wnb biedt duidelijkheid vooraf, waardoor de kans op een probleemloze uitvoering van de werkzaamheden toeneemt.

Om werkzaamheden te mogen uitvoeren volgens de Gedragscode Wnb dient er aan een aantal eisen en voorwaarden te zijn voldaan. Deze worden hierna beschreven.

2.3.2 Eisen aan onderzoek flora en fauna

Werken volgens de Gedragscode Wnb is enkel toegestaan wanneer er een voldoende actueel en dekkend inzicht over de (potentiële) aanwezigheid van beschermde soorten binnen of rondom de werklocatie is. Hoe HDSR zorg draagt dat zij beschikt over voldoende actuele en dekkende gegevens staat omschreven in paragraaf 3.1.1.

Voldoende actueel: houdt in dat de verspreidingsgegevens een goed beeld geven van de huidige (potentiele) aanwezigheid van beschermde soorten binnen en rondom de werklocatie.

Voldoende dekkend: houdt in dat de verspreidingsgegevens een gedegen beeld geven van het voorkomen van beschermde soorten binnen en rondom de werklocatie, zonder dat er grote hiaten in de beschikbare ruimtelijke gegevens zijn.

Deze eisen gelden ongeacht de aard van de werkzaamheden. Daarnaast zijn er specifieke eisen die gelden voor werkzaamheden in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' of 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting'.

Onderzoek bij Bestendig Beheer en Onderhoud

Het (potentieel) voorkomen van beschermde soorten wordt vastgesteld door het raadplegen van bestaande verspreidingsgegevens, zoals die bijvoorbeeld beschikbaar zijn in de Nationale Databank Flora en Fauna (verder NDFF). Een extra onderzoeksinspanning door middel van een veldbezoek is meestal niet noodzakelijk, mits de actualiteit en dekking van de beschikbare verspreidingsgegevens voldoende is.

Onderzoek bij Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting

Voor deze werkzaamheden gelden voor de verspreidingsgegevens de volgende actualiteitseisen: de gegevens voor onder artikel 3.1 en artikel 3.5 beschermde soorten mogen maximaal 3 jaar oud zijn, voor onder artikel 3.10 beschermde soorten geldt dat deze maximaal 5 jaar oud mogen zijn. Er kan in dit geval niet worden volstaan met het raadplegen van bestaande verspreidingsgegevens. Er dient binnen de werklocatie een concrete veldinventarisatie uitgevoerd te worden, waarmee de aanwezigheid of afwezigheid van beschermde soorten onderbouwd kan worden. Deze inventarisatie dient door een ecologisch deskundige, op een transparante en middels een erkende methode uitgevoerd te worden (zie Bijlage 2). Het detailniveau van het veldonderzoek dient in overeenstemming te zijn met de te verwachten effecten op beschermde soorten. Niet enkel de aanwezigheid van beschermde soorten maar ook de effecten op deze soorten dient duidelijk te worden in het onderzoek, zodat passende maatregelen getroffen kunnen worden. Het onderzoeksrapport dient een duidelijke kaart met te beschermen gebieden te bevatten, die is gebaseerd op de gegevens van de inventarisatie.

Wanneer het werkzaamheden op kleinere schaal betreft en het vooraf duidelijk is dat er geen negatieve effecten op beschermde soorten optreden kan er, in overleg met een ecologisch deskundige, worden volstaan met de bestaande verspreidingsgegevens in combinatie met een veldbezoek om de aanwezigheid van beschermde soorten uit te sluiten. Het is aan de ecologisch deskundige om te beoordelen of dit volstaat. De bevindingen dienen te worden vastgelegd in het ecologisch werkplan.

2.3.3 Eisen aan het ecologisch werkplan

Bij aanwezigheid van beschermde soorten dient er door een ecologisch deskundige een ecologisch werkplan te worden opgesteld. Het ecologisch werkplan dient de negatieve effecten van de werkzaamheden op beschermde soorten te voorkomen of redelijkerwijs uit te sluiten. In het ecologisch werkplan zijn de te treffen maatregelen opgenomen, welke voldoende specifiek uitgewerkt moeten zijn. In een ecologisch werkplan zijn in ieder geval de volgende onderwerpen opgenomen en uitgewerkt:

- De (potentiële) aanwezigheid van beschermde soorten wordt op een plankkaart aangegeven. Voor 'Bestendig Beheer en Onderhoud' kan worden volstaan met het weergeven van de trajecten van (potentiële) leefgebieden in combinatie met het voorkomen van de soort in de regio. In het ecologisch werkplan wordt er bij een potentieel voorkomen vanuit gegaan dat de beschermde soort(en) aanwezig is in het plangebied.
- Fasering van de werkzaamheden in tijd en ruimte, waarbij er rekening wordt gehouden met de kwetsbare perioden van beschermde soorten.
- Voorgeschreven werkwijze en de inzet van materieel.
- Het markeren van nesten, leefgebied, groeiplaatsen en dergelijke voor de uitvoerende medewerkers.
- Eventueel het voorkomen van de vestiging van beschermde soorten vooraf en tijdens de werkzaamheden, door de werklocatie ongeschikt te maken en te houden.
- De passende werkwijze die gehanteerd moet worden mocht er tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden toch een beschermde soort worden aangetroffen.

Voor werkzaamheden in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' kan een eenmalig op te stellen, eenvoudig ecologisch werkplan deel uitmaken van een beheer-, onderhoud-, begrazing- of bestrijdingsplan of hier als los document aan worden toegevoegd. Voor werkzaamheden in het kader van 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting' dient er voor elk afzonderlijk project een eigen ecologisch werkplan te worden opgesteld. In paragraaf 3.1.5 staat omschreven hoe HDSR praktisch invulling geeft aan het ecologisch werkplan.

2.3.4 Ketenvaantwoordelijkheid

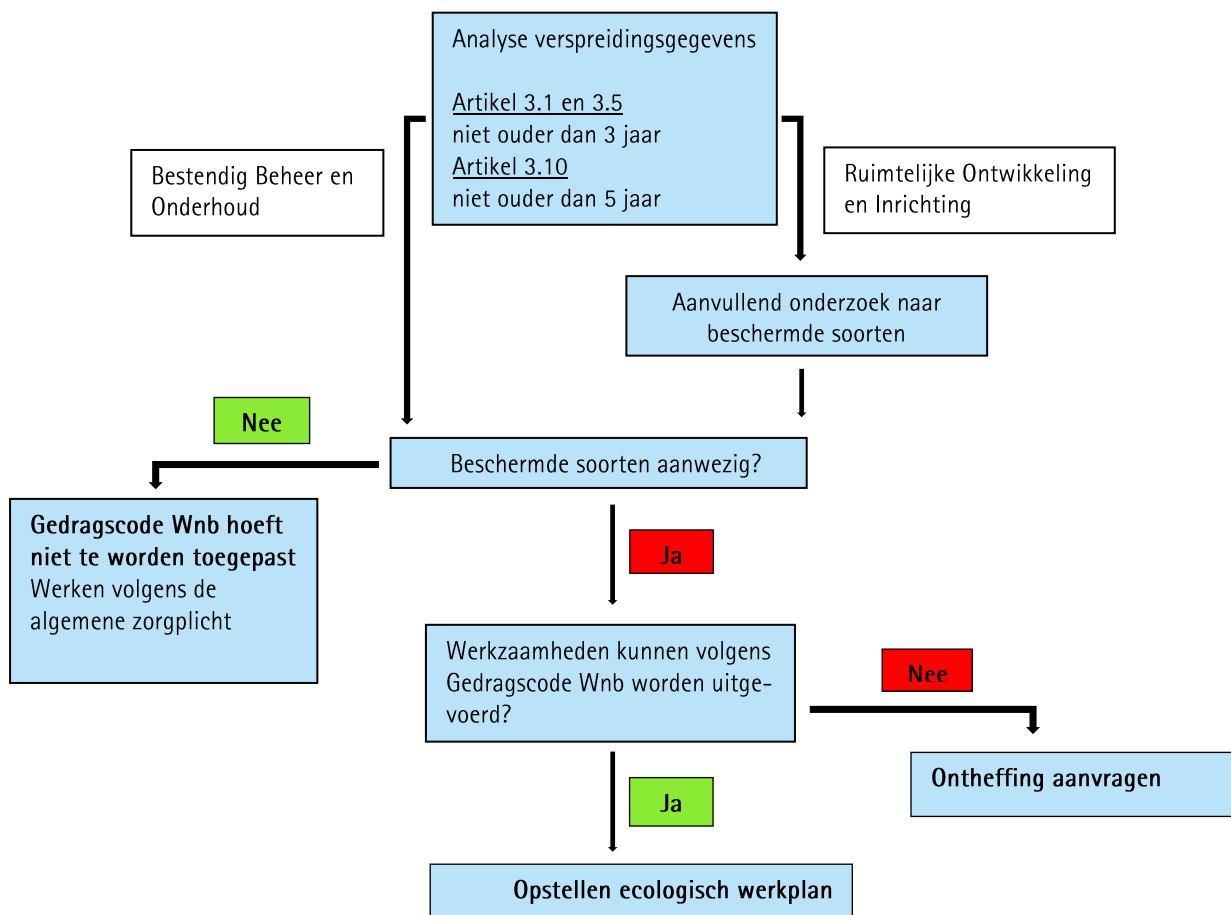
Iedereen die werkzaamheden uitvoert volgens de Gedragscode Wnb dient op de hoogte te zijn van de (potentieel) aanwezige beschermde soorten binnen de werklocatie en welke maatregelen er nodig zijn vanuit de Gedragscode Wnb. Aangezien de werkzaamheden van waterschappen in een aantal gevallen worden uitgevoerd door (onder)aannemers ligt hier voor waterschappen de verantwoordelijkheid om de uitvoerende partijen voldoende te informeren en instrueren over de Gedragscode Wnb voor HDSR en de aanwezigheid van beschermde soorten. Bij het uitvoeren van de werkzaamheden geldt echter onverminderd de eigen verantwoordelijkheid van degene die de werkzaamheden verricht. Hoe HDSR voldoet aan haar ketenvaantwoordelijkheid staat in paragraaf 3.1.4.

2.3.5 Habitatbenadering

De habitatbenadering is voor maai-, bagger- en schoningswerkzaamheden als te hanteren werkwijze in de Gedragscode Wnb opgenomen. De habitatbenadering staat het jaarrond uitvoeren van een aantal werkzaamheden toe, mits er voldoende geschikt habitat gespaard blijft. Dit betekent dat er minimaal 25% - 50% van de vegetatie en/of waterbodern gespaard moet blijven, afhankelijk van de uit te voeren werkzaamheden en aanwezige beschermde soorten. De habitatbenadering betekent een verlaging van de werkdruk voor waterschappen, aangezien het arbeidsintensieve 'voorlopen' en 'nalopen' niet meer noodzakelijk is.

2.3.6 Stappenplan Gedragscode Wnb

Hieronder is schematisch weergegeven middels welke stappen er bepaald kan worden of er volgens de Gedragscode Wnb gewerkt kan worden, wanneer dit niet nodig is of wanneer de Gedragscode Wnb niet volstaat en een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk is.

Figuur 2.1 | De te nemen stappen om te bepalen of werken volgens de Gedragscode Wnb noodzakelijk en mogelijk is.

2.3.7 Verschil Gedragscode Wnb en Gedragscode Flora- en Faunawet

De Gedragscode Wnb vervangt de gedragscode die is opgesteld onder de Flora- en faunawet. De belangrijkste verschillen met de vorige gedragscode zijn:

Beschermde soorten

De soortenlijsten van beschermde soorten zijn aangepast onder de Wet natuurbescherming (zie Bijlage 4). Daarnaast kunnen werkzaamheden in het kader van 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting' bij aanwezigheid van alle beschermde soorten uitgevoerd worden, in de vorige gedragscode was dit enkel mogelijk voor de soorten die waren opgenomen in Tabel 2 van de Flora en Faunawet.

Eisen flora- en faunaonderzoek

In de Gedragscode Wnb mogen voor werkzaamheden die vallen onder 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting' de onderzoeksgegevens maximaal 3 jaar (artikel 3.1 en/of 3.5) of 5 jaar (artikel 3.10) oud zijn. In de vorige gedragscode mochten onderzoeksgegevens maximaal 10 jaar oud zijn, waarbij zij voor Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting niet ouder dan 5 jaar oud mochten zijn.

Ecologisch deskundige

In de Gedragscode Wnb bestaat bij een aantal werkzaamheden de mogelijkheid om in overleg met een ecologisch deskundige maatregelen te treffen of een aangepast ecologisch werkplan op te stellen. Dit geeft ruimte en flexibiliteit om bij de aanwezigheid van beschermde soorten maatwerk te leveren en specifieke maatregelen te treffen.

Habitatbenadering

Nieuw in de Gedragscode Wnb is de habitatbenadering, die bij bagger, schonings- en maaiwerkzaamheden te kiezen is. Bij de habitatbenadering is het jaarrond uitvoeren van werkzaamheden toegestaan mits minimaal 25% - 50% van de vegetatie en/of waterbodembodem gespaard blijft.

Ketenverantwoordelijkheid

De ketenverantwoordelijkheid is als onderdeel opgenomen in de Gedragscode Wnb. Het voldoen aan die verantwoordelijkheid is noodzakelijk om te waarborgen dat ook de door (onder)aannemers uitgevoerde werkzaamheden conform de gedragscode worden uitgevoerd.

Meerkoet

In de Gedragscode Wnb wordt een uitzondering gemaakt voor nesten van de meerkoet, omdat deze soort uitermate broedvast is. Dit betekent dat het nest over korte afstand verplaatst kan worden zonder dat het legsel verloren gaat. Dit betekent dat nesten van meerkoeten in het broedseizoen uit de gevarenzone van de werkzaamheden kunnen worden geplaatst, mits er voldaan wordt aan de volgend drie eisen:

- Er begeleiding is van een ecologisch deskundige
- De werkzaamheden nodig zijn vanuit waterstaatsbelang c.q. calamiteit
- Er geen geschikte alternatieve oplossingen zijn.

3 Werken met de Gedragscode Wnb bij HDSR

3.1 Toepassing Gedragscode Wnb bij HDSR

3.1.1 Algemeen

Voor de werkzaamheden die vallen binnen de reikwijdte van de Gedragscode Wnb zijn voorwaarden, richtlijnen en mitigerende maatregelen opgenomen waaraan voldaan moet worden om te mogen werken met de Gedragscode Wnb. Ieder waterschap dient verder uit te werken hoe zij zelf invulling geeft aan het werken met de Gedragscode Wnb. Hierna wordt beschreven hoe HDSR invulling geeft aan het werken met de Gedragscode Wnb.

3.1.2 Onderzoek flora en fauna

Om over voldoende actuele en dekkende verspreidingsgegevens van beschermde soorten in haar beheersgebied te beschikken maakt HDSR gebruik van:

- Het Meetnet beschermde flora en fauna, dat een vijfjaarlijkse monitoringscyclus heeft. Op basis van expert judgement zijn er in totaal 319 monitoringstrajecten in watergangen bepaald. Deze worden jaarlijks aangevuld met locaties in overhoeken en op waterkeringen.
- Een database met verspreidingsgegevens van beschermde flora en fauna in het beheergebied van HDSR. Deze database bevat gegevens uit het eigen Meetnet beschermde flora en fauna, gegevens uit de NDFF over onderhoudsgevoelige soorten en gegevens van andere in opdracht van HDSR uitgevoerde quickscans en onderzoeken.
- Een GIS-model, waarmee op basis van beschikbare verspreidingsgegevens, biotoopkenmerken en biotoopeisen de potentiële verspreiding van onderhoudsgevoelige beschermde soorten in watergangen wordt bepaald.

De hierboven genoemde werkwijze is door de Dienst Regelingen (nu RVO) goedgekeurd als methode om over voldoende actuele en dekkende verspreidingsgegevens van beschermde soorten te beschikken (zie Bijlage 7). Indien er specifieke gegevens ontbreken (bijvoorbeeld over de aanwezigheid van beschermde gebouwwonende soorten bij de sloop van een gebouw) is een inventarisatie van de werklocatie en haar omgeving vooraf wel noodzakelijk. In de bovenstaande verspreiding- en onderzoeksgegevens zijn de beschermde soorten waarvoor in het beheersgebied van HDSR een algemene vrijstelling geldt niet opgenomen. De lijst van soorten waar de Provincie Zuid-Holland en de Provincie Utrecht een algemene vrijstelling voor hebben gegeven is opgenomen in Bijlage 6.

Aanvragen verspreidingsgegevens binnen HDSR (t.b.v. projecten en beheersmaatregelen)

Informatie over de beschikbaarheid van verspreidingsgegevens van beschermde soorten kun je opvragen bij de medewerker ecologische monitoring van de Meet- en Informatiedienst (MID). Welke stappen je hiervoor precies dient te nemen staat omschreven in de factsheet van paragraaf 4.1.

3.1.3 Ecologische werkprotocollen

HDSR heeft voor de verschillende werkzaamheden die worden uitgevoerd in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' of 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting' ecologische werkprotocollen opgesteld. Deze zijn te vinden in Hoofdstuk 4. De ecologische werkprotocollen zijn een uitwerking van de eisen en voorwaarden die vanuit de Gedragscode Wnb voor verschillende werkzaamheden gelden. Samen met de verspreidingsgegevens van beschermde soorten vormen zij de basis voor het ecologisch werkplan, welke voor een specifieke werklocatie en werkzaamheden wordt opgesteld (zie paragraaf 3.1.5). De ecologische werkprotocollen zijn ook losbladig beschikbaar, zodat zij ook los van dit rapport (in het veld!) geraadpleegd kunnen worden.

De ecologische werkprotocollen die door HDSR zijn opgesteld hebben de volgende opbouw:

1. **Vorbereidende maatregelen:** wat er gedaan moet worden voordat een ecologisch werkprotocol toegepast kan worden.
2. **Activiteitenkalender:** in welke periode de werkzaamheden mogen worden uitgevoerd, afhankelijk van eventueel aanwezige beschermde soorten.
3. **Algemene zorgplicht:** maatregelen en voorwaarden waar bij de werkzaamheden altijd aan moet worden voldaan, ook als er geen beschermde soorten aanwezig zijn.
4. **Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid beschermde soorten:** per soort of soortgroep staan de maatregelen genoemd die getroffen moeten worden voorafgaande of tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden.

De voorbereidende maatregelen zijn in de factsheet van paragraaf 4.1 nader toegelicht. Deze voorbereidende maatregelen gelden voor alle ecologische werkprotocollen en dienen altijd gevolgd te worden om met de ecologische werkprotocollen aan de slag te kunnen.

3.1.4 Algemene zorgplicht

De bepalingen die gelden vanuit de algemene zorgplicht zijn in de ecologische werkprotocollen opgenomen. Aan de hand van de ecologische werkprotocollen is te bepalen welke maatregelen getroffen moeten worden om de werkzaamheden uit te voeren volgens de algemene zorgplicht. Waar nodig of mogelijk zijn er specifieke maatregelen voor soorten of soortgroepen opgenomen.

3.1.5 Ketenverantwoordelijkheid

HDSR stelt de verspreidingsgegevens van beschermde soorten en de ecologische werkprotocollen beschikbaar aan degene die in haar opdracht werkzaamheden uitvoert. Op basis hiervan wordt door een ecologisch deskundige een ecologisch werkplan opgesteld, welke door HDSR beoordeeld wordt. In een aantal gevallen kan HDSR ook zelf het ecologisch werkplan door een ecologische deskundige laten opstellen en aanleveren aan degene die in haar opdracht werkzaamheden uit gaat voeren. Het ecologisch werkplan wordt uitgereikt aan en besproken met het uitvoerend personeel, waardoor iedereen weet welke maatregelen er noodzakelijk zijn. Het ecologisch werkplan en het betreffende ecologische werkprotocol zijn altijd in het veld aanwezig.

Door de hierboven omschreven stappen neemt HDSR haar verantwoordelijkheid om te waarborgen dat er gewerkt wordt volgens de Gedragscode Wnb, ook voor de werkzaamheden die in haar opdracht worden uitgevoerd.

3.1.6 Ecologisch werkplan

Het ecologisch werkplan wordt opgesteld door een ecologisch deskundige en is een locatie-, tijd, en soort specifieke uitwerking van het ecologisch werkprotocol. De ecologen van het waterschap kunnen adviseren bij het kiezen van een ecologisch deskundige die het ecologisch werkplan opstelt. In het ecologisch werkplan wordt de beschikbare informatie over de aanwezigheid van beschermde soorten gecombineerd met de voorwaarden en de voorgeschreven maatregelen uit de ecologische werkprotocollen. In het werkplan zijn de specifieke maatregelen opgenomen die nodig zijn om schade aan beschermde soorten die zich binnen of rondom de werklocatie bevinden te voorkomen. Het ecologisch werkplan is altijd op de werklocatie aanwezig.

3.1.7 Habitatbenadering

Vanuit de ecologen van HDSR zijn er bedenkingen ten aanzien van het toepassen van de habitatbenadering. Er is vooral twijfel omdat de bescherming van beschermde soorten niet altijd voldoende gewaarborgd lijkt. Bij maaiwerkzaamheden gaat het dan met name om (grond)broedende vogels, bij baggeren en schoningswerkzaamheden met name om de voortplantingsplaatsen (en eiklonpen) van beschermde amfibieën. De habitatbenadering heeft niet de voorkeur, maar indien toch voor deze methode wordt gekozen dan moet vooraf contact zijn met ecologisch deskundige.

3.1.8 Bijzondere omstandigheden

In de ecologische werkprotocollen staan de perioden genoemd waarin de werkzaamheden niet of beperkt mogen worden uitgevoerd. Deze perioden zijn alleen van toepassing wanneer de hieraan gelieerde beschermde soorten in het plangebied aanwezig zijn. Bij (dreigende) calamiteiten kan het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch uit te voeren in de 'gesloten' periode. Voorbeelden zijn het gebruik maken van een locatie voor acute waterberging of bagger- en schoningswerkzaamheden die nodig zijn om overstroming van gebieden te voorkomen. Het aanwijzen van een waterbergingsgebied geldt niet als calamiteit of het voorkomen van een calamiteit.

In die gevallen dat er binnen de 'gesloten periode' gewerkt wordt dienen de werkzaamheden/maatregelen tot een minimum te worden beperkt worden en er alleen op gericht te zijn om een (dreigende) calamiteit te voorkomen of op te heffen. De uitgevoerde werkzaamheden moeten goed gedocumenteerd worden, mede met het oog op interne en externe controle en als onderbouwing voor het werken in de 'gesloten periode'.

4 Ecologische werkprotocollen Bestendig Beheer

4.1 Ecologische werkprotocollen en factsheet voorbereidende maatregelen

HDSR heeft ecologische werkprotocollen opgesteld voor de werkzaamheden die onder 'Bestendig Beheer en Onderhoud' of 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Ingrepen' vallen. Een overzicht van deze protocollen staat in paragraaf 4.1.1 en 4.1.2. Voordat met de ecologische werkprotocollen gewerkt kan worden dienen altijd eerst voorbereidende maatregelen genomen te worden. Deze voorbereidende maatregelen zijn voor alle ecologische werkprotocollen hetzelfde.

Voor de voorbereidende maatregelen is op de volgende pagina een factsheet weergegeven. Het factsheet bestaat uit een schematische weergave van de te volgen stappen. Onder het schema is voor een aantal stappen uitgelegd hoe die stap uitgevoerd dient te worden.

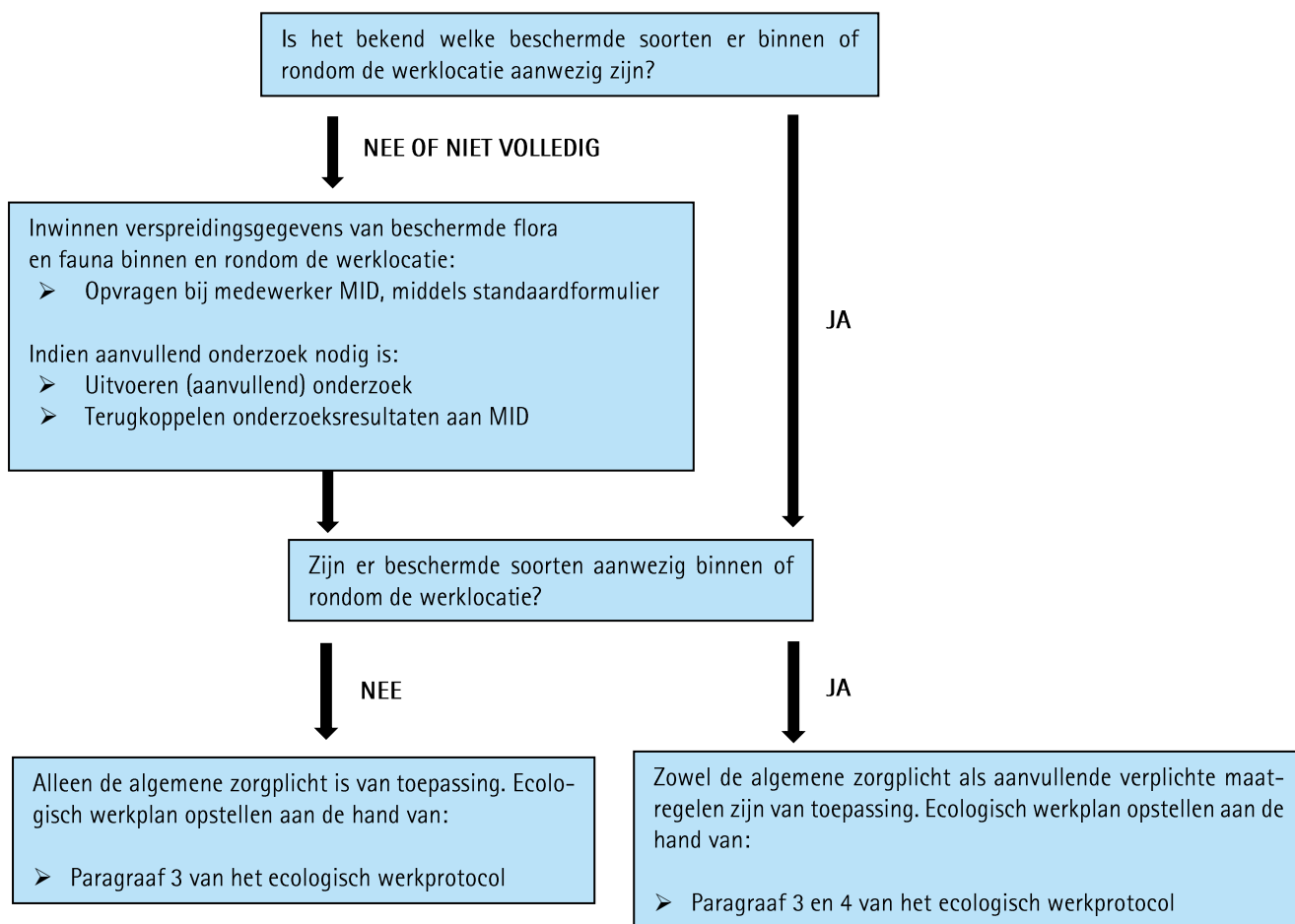
4.1.1 Overzicht ecologische werkprotocollen Bestendig Beheer en Onderhoud

- 1-1 schonen en maaien van wateren, inclusief onderhoudspaden
- 1-2 maaien van bermen, dijken en gazons
- 1-3 baggeren van bodems van watergangen
- 1-4 herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers en kaden in watergangen
- 1-5 snoeien en dunnen van opgaande beplanting
- 1-6 onderhoud waterkeringen en duikers
- 1-7 onderhoud verhardingen
- 1-8 begrazen van bermen, waterkeringen en schouwpaden
- 1-9 voorkomen van schade door muskus- en beverratten
- 1-10 beheer baggerdepot
- 1-11 het gebruik van een waterbergings- en/of watervoorzieningsgebied
- 1-12 waterplanten (invasieve exoten) verwijderen met de Hydro Venturi Methode

4.1.2 Overzicht ecologische werkprotocollen Ruimtelijke Ontwikkeling en Ingrepen

- 2-1 voorbereiden werkzaamheden
- 2-2 inrichting baggerdepot
- 2-3 aanleg duikers en stuwen
- 2-4 aanleg natuurvriendelijke oevers
- 2-5 aanleg van waterbergings- en watervoorzieningsgebied
- 2-6 sloop van kunstwerken en gebouwen
- 2-7 renovatie van kunstwerken en gebouwen
- 2-8 afdammen, dempen of verleggen van wateren
- 2-9 ontmanteling baggerdepot
- 2-10 buitengewoon onderhoud aan waterkeringen

Factsheet voorbereidende maatregelen

Schema 4.1 | Stappenplan voorbereidende maatregelen voor de ecologische werkprotocollen

→ Inwinnen verspreidingsgegevens flora en fauna

Verspreidingsgegevens kun je opvragen bij de medewerker ecologische monitoring van de Meet- en Informatiedienst (MID), middels het standaardformulier dat bij de MID op te vragen is. MID verschaft de beschikbare soortverspreidingsinformatie en geeft advies over eventueel benodigd aanvullend onderzoek. Het aanvullende onderzoek kan vervolgens uitgevoerd worden door een ecologisch adviesbureau. De ecologen van het waterschap kunnen indien gewenst adviseren bij het kiezen van een geschikt bureau. De resultaten van het aanvullend onderzoek moeten worden terug geleverd aan het MID. Voor de onderzoeksresultaten is ook een standaard format beschikbaar, deze wordt meegeleverd bij het advies voor aanvullend onderzoek.

Voor de bestekken die zijn opgesteld voor het schonen van de watergangen zijn, specifiek voor dit werkproces, samengestelde kaarten ontwikkeld met daarop de (verwachte) verspreiding van maaigevoelige beschermde soorten. Meer informatie hierover kan opgevraagd worden bij de ecologische medewerker van MID.

→ Opstellen ecologisch werkplan

Voor de specifieke werklocatie en de periode waarin de werkzaamheden worden uitgevoerd dient door een ecologisch deskundige een ecologisch werkplan te worden opgesteld. De ecologen van het waterschap adviseren bij het kiezen van een geschikte ecologisch deskundige. Voor het ecologisch werkplan worden de beschikbare verspreidingsgegevens van beschermde soorten en het ecologisch werkprotocol gebruikt. Binnen HDSR is een format beschikbaar voor het ecologisch werkplan. **Het ecologisch werkplan en het ecologisch werkprotocol dienen beiden altijd in het veld aanwezig te zijn.** De te treffen maatregelen die in het ecologisch werkplan zijn opgenomen, inclusief het eventueel begeleidende kaartmateriaal, dient bij het uitvoerend personeel bekend te zijn.

1-1 Werkprotocol schonen en maaien van wateren, inclusief onderhoudspaden

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Schonen van wateren; Schonen van water met behulp van een maaiboot; Maaien en schonen van oevers en taluds; Maaien van onderhoudspaden; Maaien van ruigtes; Maaien van uiterwaarden; Beheer en onderhoud aan natuurvriendelijke oevers; Op de kant brengen van oeverbegroeiing
Locatie:	watgangen

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	Droge profiel											
	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Rietland												
Kwartelkoning												
Beschermde insecten												
Beschermde amfibieën												
Ringslang												
Voorkeursperiode:	De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.											
15 maart – 15 juli (broedvogels):	Werkzaamheden uitvoeren volgens alternatief 1 of alternatief 2 voor het droge profiel, horende bij dit werkprotocol.											
	Maaierwerkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.											

Natte profiel

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermden soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Rietland												
Platte schijfhoren												
Gestreepte waterroofkever												
Beschermden libellen												
Beschermden amfibieën												
Ringslang												
Voorkeursperiode	De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.											
15 maart – 15 juli (broedvogels):	Werkzaamheden uitvoeren volgens alternatief 1 voor het natte profiel, horende bij dit werkprotocol.											
1 oktober – 1 december (platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever, beschermden libellen):	Er dient minstens 25% van de vegetatie en waterbodem gespaard te blijven.											
	Schoningswerkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.											

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn. Op onderhoudspaden en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen maaiwerkzaamheden gedurende het gehele jaar plaatsvinden, mits tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels en andere juridisch beschermde soorten

Maai- en schoningswerkzaamheden aan wateren, inclusief onderhoudspaden, wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankkaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. De maaibalk wordt zo afgesteld dat dieren zoveel mogelijk kunnen wegvlugten. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

De locatie voor het afzetten van maaisel wordt zo gekozen dat de gevolgen voor beschermde terrestrische soorten en het leefgebied van beschermde soorten minimaal zijn, bijvoorbeeld door locaties te kiezen die kale grond of zeer korte vegetatie hebben. Wanneer maaisel centraal gedeponneerd wordt, worden deze plaatsen 1 á 2 weken van tevoren kort gemaaid zodat deze onaantrekkelijk worden voor (beschermde) soorten.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. In onder andere rietland kunnen ook na 15 juli broedvogels aanwezig zijn, zoals bijv. de kleine karekiet. Daarom verdient het de voorkeur rietland niet te maaien van 15 maart tot 15 augustus.
Zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> In dekking aangetroffen kalveren van ree en damhert worden buiten de werkstrook geplaatst door de dieren op te pakken met een flinke bos gras. Voorkom directe aanraking, ook met handschoenen.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Bij de (potentiële) aanwezigheid van beschermde soorten wordt de maaidatum en maaimethode zodanig afgestemd dat er geen individuele dieren geschaad worden en er voor de populatie van die soort(en) sprake is van een gunstige staat van instandhouding. De basis hiervoor is de tabel onder punt 1, maar dit kan ook nader worden afgestemd in overleg met een ecologisch deskundige.

Er zijn voor zowel werkzaamheden in het droge- als het natte profiel alternatieve werkwijzen te kiezen. Indien de werkzaamheden zowel in het droge- als natte profiel uitgevoerd worden dienen er twee alternatieven gekozen te worden, één voor het droge- en één voor het natte profiel. Voor alle alternatieven gelden de maatregelen uit de tabel 'soort(groep) specifieke maatregelen voor het droge – en natte profiel'. De specifieke maatregelen voor specifiek het droge- of natte profiel zijn in de twee aparte tabellen daaronder aangegeven.

De volgende alternatieven voor het droge profiel zijn binnen dit werkprotocol te kiezen:

Alternatief 1

Jaarrond uitvoeren van werkzaamheden is toegestaan mits de gehele werklocatie voorafgaande en gedurende het broedseizoen permanent ongeschikt gemaakt wordt als broedlocatie, bijvoorbeeld door het korthouden van de vegetatie.

Alternatief 2

Jaarrond uitvoeren van werkzaamheden is toegestaan mits de gedeelten van de werklocatie waar werkzaamheden worden uitgevoerd vooraf worden gecontroleerd op de aanwezigheid van broedvogels en hun nesten. De nesten worden kort voor het maaien gemarkeerd in het veld en worden bij het maaien ontzien (indicatie: in een straal van 5 meter rondom het nest niet maaien). De markering wordt direct na de werkzaamheden weer verwijderd.

Habitatbenadering – Droge profiel

Dit is de zogenoemde habitatbenadering, waarbij het jaarrond uitvoeren van werkzaamheden is toegestaan mits tijdens het broedseizoen (15 maart – 15 juli) tenminste 50% van de vegetatie gespaard blijft. Binnen HDSR heeft dit alternatief niet de voorkeur, maar indien toch voor deze benadering wordt gekozen dan moet vooraf contact zijn met ecologisch deskundige.

De volgende werkwijzen voor het natte profiel zijn binnen dit werkprotocol te kiezen:

Werkwijze – Natte profiel

In overleg met een ecologisch deskundige wordt er voor gezorgd dat de werkzaamheden geen wezenlijke invloed hebben op de te beschermen populaties. Dit kan door bijvoorbeeld het schoonsel direct te controleren op beschermde soorten en deze terstond terug te brengen in de watergang, het zogenoemde nalopen. Hiervoor is voldoende mankracht noodzakelijk, wat betekent dat er minimaal één extra persoon meewerkt die het schoonsel direct controleert. Hiervoor dient de snelheid van schonen niet te hoog te liggen.

Habitatbenadering – Natte profiel

Dit is de zogenoemde habitatbenadering, waarbij het jaarrond uitvoeren van werkzaamheden is toegestaan mits tijdens het groei-seizoen (1 april – 1 oktober) tenminste 25% van de vegetatie in het natte profiel en 25% van het slib van de bodem gespaard blijft. Voor krabbenscheer geldt dat er tenminste 50% van de vegetatie gespaard moet worden. Binnen HDSR heeft dit alternatief niet de voorkeur, maar indien toch voor deze benadering wordt gekozen dan moet vooraf contact zijn met ecologisch deskundige.

Soort(groep) specifieke maatregelen voor het droge- en natte profiel

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Bij het (mogelijk) voorkomen van de kwartelkoning wordt er pas na 15 augustus gemaaid. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en onder begeleiding van een ecologisch deskundige gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden. • Nesten van de ijsvogel en oeverzwaluw worden gespaard, ook buiten het broedseizoen.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: de minimaal aan te houden afstand is 20 meter, met uitzondering van voorbijgaande maaiwerkzaamheden aan de andere zijde van het water of schoonbewegingen op het water. Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). In dat geval worden de werkzaamheden handmatig uitgevoerd.

	<ul style="list-style-type: none"> In het leefgebied waterspitsmuis en/of noordse woelmuis bij het maaien minimaal 50% van de oevervegetatie laten staan. Werkzaamheden zo uitvoeren dat oevers onbeschadigd blijven, bijvoorbeeld door niet met zwaar materieel de oevers te berijden, niet te klepelen, oevers bij het schonen niet te beschadigen met de korf en de oevers niet te kort (minimaal 10cm hoogte) te maaien. Maaisel niet deponeren in het leefgebied (oevers en natte ruigten) van waterspitsmuis en/of noordse woelmuis.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Bij de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde amfibieën niet maaien tussen 1 maart en 15 september. Voorplantingsplaatsen worden gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad (in dat geval overleg met een ecologisch deskundige). Deze plaatsen voor het uitvoeren van werkzaamheden te voet betreden. Er wordt met zeer veel zorg voorkomen dat de bodem rond de voortplantingsplaatsen wordt beschadigd. Dit houdt in dat deze bodem niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel wordt bereiden. Op plaatsen waar de rugstreeppad algemeen voorkomt wordt de periode van werkzaamheden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> Indien blijkt dat de ringslang in de te maaien of te schonen delen voorkomt of mogelijk voorkomt wordt er niet gemaaid en/of geschoond tussen 15 maart en 15 september. Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. In het winterseizoen (oktober t/m medio april) worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> Werkzaamheden bij groeiplaatsen van beschermde water- en oeverplanten in beginsel in de periode tussen 15 september tot 1 maart uitvoeren. Beschadiging van deze groeiplaatsen vermijden door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden. Maaisel en schoonsel niet deponeren op groeiplaatsen van beschermde soorten.

Soort(groep) specifieke maatregelen voor het droge profiel

Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Maaierwerkzaamheden enkel uitvoeren bij droog weer, waarbij een strook oevervegetatie van minimaal 5 meter breed (vanaf de watergang) behouden blijft. Enkel maaien met apparatuur die een minimale 'afzuigende' werking en een aangepaste maaihoogte (minimaal 10cm hoogte) heeft.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> Enkel maaien met apparatuur die een minimale 'afzuigende' werking en een aangepaste maaihoogte (minimaal 10cm hoogte) heeft.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> Maaien uitsluitend toegestaan tussen 1 september – 1 april. Minimaal 25% van de vegetatie blijft gespaard, bij voorkeur de vegetatie waar zich de waardplanten van de betreffende soorten bevinden.

Soort(groep) specifieke maatregelen voor het natte profiel

Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. Op plaatsen waar voortplanting van grote modderkruipers wordt vermoed worden de werkzaamheden bovendien gefaseerd uitgevoerd in ruimte en tijd (niet alle vegetatie of bodem wegnemen in hetzelfde seizoen, elk seizoen een ander gedeelte) waardoor er minimaal 25% van de vegetatie of waterbodem behouden blijft. Er wordt niet geschoond bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Er wordt niet geschoond bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde weekdieren	<ul style="list-style-type: none"> In het leefgebied van de platte schijfhoren wordt vegetatie in het natte profiel alleen verwijderd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft gespaard.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> In het leefgebied van de gestreepte waterroofkever en beschermde libellen (waaronder de groene glazenmaker) wordt vegetatie in het natte profiel alleen verwijderd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de watervegetatie en de waterbodem blijft gespaard.

1-2 Werkprotocol maaien van bermen, dijken en gazons

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud;
Werkzaamheden:	Maaien van bermen; Maaien van dijken en kaden; Maaien van gazons; Maaien van rietland; Maaien van overige waterschapsterreinen; Onkruidbestrijding
Locatie:	bermen, dijken, rietlanden, schouwpaden en overige terreinen

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Rietland												
Kwartelkoning												
Beschermde insecten												
Beschermde amfibieën												
Ringslang												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits volgens de algemene zorgplicht wordt gewerkt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden uitvoeren volgens alternatief 1 of alternatief 2, horende bij dit werkprotocol.												
Maaiwerkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn. In gazons en andere intensief gebruikte en beheerde plaatsen kunnen maaiwerkzaamheden gedurende het gehele jaar plaatsvinden, mits er tijdens de werkgang goed wordt gelet op broedende vogels en andere beschermde soorten.

Maaiwerkzaamheden worden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. De maaibalk wordt zo afgesteld dat dieren zoveel mogelijk kunnen wegvluchten. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen.

Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren.

De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

De locatie voor het afzetten van maaisel wordt zo gekozen dat de gevolgen voor beschermde terrestrische soorten en het leefgebied van beschermde soorten minimaal zijn, bijvoorbeeld door locaties te kiezen die kale grond of zeer korte vegetatie hebben. Bij voorkeur wordt maaisel op hopen verzameld en op korte termijn (binnen 48 uur) afgevoerd. Wanneer maaisel voor langere tijd (centraal gedeponeed wordt, worden deze plaatsen 1 á 2 weken van tevoren kort gemaaid zodat deze onaantrekkelijk worden voor (beschermde) soorten.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • In rietland kunnen ook na 15 juli broedvogels aanwezig zijn, zoals bijv. de kleine karekiet. Daarom verdient het de voorkeur rietland niet te maaien van 15 maart tot 15 augustus.
Zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • In dekking aangetroffen kalveren van ree en damhart buiten de werkstrook plaatsen door de dieren op te pakken met een flinke bos gras. Voorkom directe aanraking, ook met handschoenen.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Bij de (potentiële) aanwezigheid van beschermde soorten worden de maaidatum en maaimethode zodanig afgestemd dat er geen individuele dieren geschaad worden en er voor de populatie van die soort(en) geen negatief effect is op de gunstige staat van instandhouding. De basis hiervoor is de tabel onder punt 1, maar dit kan ook nader worden afgestemd in overleg met een ecologisch deskundige. Bij het uitvoeren van maaiwerkzaamheden zijn er ten aanzien van broedvogels 2 alternatieve werkwijzen te kiezen. Voor beide alternatieven geldt dat, indien er andere dan broedvogels beschermde soorten aanwezig zijn, ook de maatregelen uit de tabel 'soort(groep) specifieke maatregelen' moeten worden nageleefd. De alternatieven voor dit werkprotocol zijn:

Alternatief 1

Jaarrond uitvoeren van werkzaamheden is toegestaan mits de gehele werklocatie voorafgaande en gedurende het broedseizoen permanent ongeschikt gemaakt wordt als broedlocatie, bijvoorbeeld door het korthouden van de vegetatie.

Alternatief 2

Jaarrond uitvoeren van werkzaamheden is toegestaan mits de gedeelten van de werklocatie waar werkzaamheden worden uitgevoerd vooraf worden gecontroleerd op de aanwezigheid van broedvogels en hun nesten. De nesten worden kort voor het maaien gemarkeerd in het veld en worden bij het maaien ontzien (indicatie: in een straal van 5 meter rondom het nest niet maaien). De markering wordt direct na de werkzaamheden weer verwijderd.

Habitatbenadering

Dit is de zogenoemde habitatbenadering, waarbij het jaarrond uitvoeren van werkzaamheden is toegestaan mits tijdens het broedseizoen (15 maart – 15 juli) tenminste 50% van de vegetatie gespaard blijft. Binnen HDSR heeft dit alternatief niet de voorkeur, maar indien toch voor deze benadering wordt gekozen dan moet vooraf contact zijn met ecologisch deskundige.

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Rietland wordt niet gemaaid tussen 15 maart en 15 juli. • Bij het (mogelijk) voorkomen van de kwartelkoning wordt er pas na 15 augustus gemaaid.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: er wordt gewerkt buiten de kraamperiode, waarbij de minimaal aan te houden afstand 20 meter is (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: de-

	<p>cember t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. In dat geval worden de werkzaamheden handmatig uitgevoerd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • In het leefgebied waterspitsmuis en/of noordse woelmuis bij het maaien minimaal 50% van de oevervegetatie laten staan. Werkzaamheden zo uitvoeren dat oevers onbeschadigd blijven, bijvoorbeeld door niet met zwaar materieel de oevers te berijden, niet te klepelen en de oevers niet te kort (minimaal 10cm hoog) te maaien. Maaisel niet deponeren in het leefgebied (oevers en natte ruigten) van waterspitsmuis en/of noordse woelmuis.
Beschermd amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Bij de (mogelijke) aanwezigheid van beschermd amfibieën niet maaien tussen 1 maart en 15 september. Maaiwerkzaamheden enkel uitvoeren bij droog weer, waarbij een strook van minimaal 5 meter vanaf de perceelrand wordt gehanteerd. Enkel maaien met apparatuur die een minimale 'afzuigende' werking en een aangepaste maaihoogte (minimaal 10cm hoogte) heeft. • Voorplantingsplaatsen worden gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad (in dat geval overleg met een ecologisch deskundige). Indien betreden voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is worden deze plaatsen te voet betreden. Er wordt met zeer veel zorg voorkomen dat de bodem rond de voortplantingsplaatsen wordt beschadigd. Dit houdt in dat deze bodem niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel wordt bereden. • Op plaatsen waar de rugstreeppad algemeen voorkomt wordt de periode van werkzaamheden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermd reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Indien blijkt dat de ringslang in de te maaien delen (mogelijk) voorkomt wordt er niet gemaaid tussen 15 maart en 15 september. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • Enkel maaien met apparatuur die een minimale 'afzuigende' werking en een aangepaste maaihoogte (minimaal 10cm hoogte) heeft.
Beschermd insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Maaien uitsluitend toegestaan tussen 1 september – 1 april, waarbij minimaal 25% van de vegetatie gespaard blijft. Bij voorkeur de vegetatie sparen waar zich de waardplanten van de betreffende soorten bevinden.
Beschermd planten	<ul style="list-style-type: none"> • Maaien van groeiplaatsen in de periode tussen zaadzetting en 1 maart (zaadzetting verschilt per plantensoort). • Groeiplaatsen van beschermd planten worden gemarkeerd. Rondom de groeiplaatsen wordt beschadiging van de bodem vermeden, bijvoorbeeld door hier de grond niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel om zodoende insporing of verdichting van de bodem te voorkomen.

1-3 Werkprotocol baggeren van bodems van watergangen

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Onderhoudsbaggeren van wateren; Herprofilering van wateren; Het verwijderen van zandkoppen in de watergang; Het uitbaggeren van zandvangen
Locatie:	primaire en secundaire watergangen

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Grote modderkruiper*												
Beschermde amfibieën												
Platte schijfhoren												
Gestreepte waterroofkever												
Beschermde libellen												
Voorkeursperiode	De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.											
15 maart – 15 juli (broedvogels):	Werkzaamheden uitvoeren volgens alternatief 1, horende bij dit werkprotocol.											
1 oktober – 1 december (platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever, beschermde libellen):	Er dient minstens 25% van de vegetatie en waterbodem gespaard te blijven.											
	Baggerwerkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.											

* indien er voortplanting van de grote modderkruiper wordt vermoed

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Baggerwerkzaamheden worden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. De vegetatie in het talud dient bij de baggerwerkzaamheden gespaard te worden. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen (bij broedgevallen altijd) is markering in het veld noodzakelijk.

Als er vanaf het land wordt gewerkt ligt de rijsnelheid van de machines zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

De locatie voor het afzetten van baggerslib of zand wordt zo gekozen dat de gevolgen voor beschermde terrestrische soorten en het leefgebied van beschermde soorten minimaal zijn, bijvoorbeeld door locaties te kiezen die kale grond of zeer korte vegetatie hebben. Baggerslib of zand dat op de kant wordt gedeponerd blijft minimaal 48 uur liggen, opdat amfibieën terug naar het water kunnen vluchten. Wanneer bagger centraal gedeponerd wordt, worden deze plaatsen 1 á 2 weken van tevoren kort gemaaid waarmee deze onaantrekkelijk worden voor (beschermde) soorten.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
Vissen	<ul style="list-style-type: none"> Zoveel als redelijkerwijs mogelijk is in de watergang terugzetten van op de kant gekomen exemplaren.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Zoveel als redelijkerwijs mogelijk is in de watergang terugzetten van op de kant gekomen larven.
Weekdieren	<ul style="list-style-type: none"> Zoveel als redelijkerwijs mogelijk is in de watergang terugzetten van op de kant gekomen mossels.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Bij het uitvoeren van baggerwerkzaamheden is één werkwijze te kiezen. Voor deze werkwijze gelden ook de maatregelen uit de tabel 'soort(groep) specifieke maatregelen'.

Werkwijze

De werkzaamheden worden in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd, waarbij er voor wordt gezorgd dat de werkzaamheden geen wezenlijke invloed hebben op de te beschermen populaties. Een voorbeeld van een gehanteerde werkwijze is het direct controleren van het baggerslib op beschermde soorten, welke indien aangetroffen terstond teruggebracht worden in de watergang (het zogenoemde nalopen). Voor nalopen is voldoende mankracht noodzakelijk, wat betekent dat er minimaal één extra persoon meewerkt die het baggerslib direct controleert. Hiervoor dient de snelheid van het baggeren niet te hoog te liggen. In dit geval heeft het ook nut om de baggerwerkzaamheden met een aangepaste snelheid van de baggerwerkzaamheden uit te voeren, zodat minder dieren op de kant komen.

Habitatbenadering

Bij de zogenoemde habitatbenadering mogen werkzaamheden jaarrond worden uitgevoerd, mits tijdens het groeiseizoen (1 april – 1 oktober) tenminste 25% van de oppervlakte aan vegetatie in het natte profiel en 25% van het oppervlakte van slib van de bodem gespaard blijft. Voor krabbenscheer geldt dat er tenminste 50% van de vegetatie gespaard moet worden. Binnen HDSR heeft dit alternatief niet de voorkeur, maar indien toch voor deze benadering wordt gekozen dan moet vooraf contact zijn met ecologisch deskundige.

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. Bij aanwezigheid van de zwarte stern blijft tenminste 50% van de krabbenscheervegetatie gespaard. Het gespaarde gedeelte wordt pas gebaggerd als het andere gedeelte voldoende hersteld is. Tijdens het baggeren wordt de op de kant geworpen krabbenscheer zoveel mogelijk teruggeplaatst in de watergang. In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Als uitzondering op de minimale afstand gelden voorbijgaande baggerbewegingen op het water of aan de andere zijde van het water. Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd.

	<ul style="list-style-type: none"> Als de oever het leefgebied is van de waterspitsmuis en/of de noordse woelmuis dienen de werkzaamheden zo te worden uitgevoerd dat de oevers niet beschadigd worden, bijvoorbeeld door de oevers niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel of door vanaf het water te baggeren. Baggerslib en plantenresten worden niet in dit leefgebied (oevers en natte ruigten) gedeponeed.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden baggerwerkzaamheden uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. Op plaatsen waar voortplanting van de grote modderkruiper wordt vermoed wordt er enkel gebaggerd in de periode van 1 september t/m 1 december. Er wordt niet gebaggerd bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Bij aanwezigheid beschermde amfibieën mag er niet gebaggerd worden in de periode 1 maart tot 15 september (als er gewerkt wordt volgens alternatief 2 geldt deze beperking niet).
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. Baggerslib wordt niet op de oever gedeponeed als deze op dat moment door reptielen als voortplantingsbiotoop in gebruik is. In het winterseizoen (oktober t/m medio april) worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermde weekdieren	<ul style="list-style-type: none"> In het leefgebied van de platte schijfhoren wordt er alleen gebaggerd in de periode 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft gespaard. Er wordt niet gebaggerd bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> In het leefgebied van de groene glazenmaker wordt minimaal 50% van de (krabbenscheer) vegetatie en de waterbodem gespaard. In het leefgebied van de gestreepte waterroofkever en beschermde libellen wordt alleen gebaggerd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Hierbij blijft minimaal 25% van de vegetatie en waterbodem gespaard. In het leefgebied van (andere) beschermde insectensoorten worden in overleg met de ecologisch deskundige een maatwerkoplossing bedacht en uitgevoerd.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> Werkzaamheden bij groeiplaatsen van beschermde water- en oeverplanten worden in beginsel in de periode tussen 15 september tot 1 maart uitgevoerd. Beschadiging van deze groeiplaatsen wordt vermeden door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden.

1-4 Herprofilering en herstelwerkzaamheden aan oevers en kaden in watergangen

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Herprofilering van oevers en kaden; Aanvullen van gaten en verzakkingen met grond; Aanvullen oeverbeschoeiing met basaltblokken; Herstelwerkzaamheden aan beschoeiingen; Aanplanten of stekken van helm, riet en rijshout; Herstel van rasters
Locatie:	primaire en secundaire watergangen

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Platte schijfhoren												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 oktober – 31 december (platte schijfhoren): De werkzaamheden zodanig worden uitgevoerd dat minimaal 25% van de vegetatie en bodem gespaard blijft. Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoeveren broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Herprofilering- en herstelwerkzaamheden aan oevers en kaden worden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- In het geval er ook baggerwerkzaamheden worden uitgevoerd dienen de baggerwerkzaamheden uitgevoerd te worden volgens werkprotocol 1-3 'Baggeren van bodems van watergangen'.
- In het geval houtige gewassen moeten worden verwijderd dienen deze snoei- en dunningswerkzaamheden uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Een waterkering mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of de waterkering dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houstrillen, boomstronken en bladhopen worden in de winterperiode (oktober t/m maart) ontzien in verband met overwinterende amfibieën.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Een waterkering mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of de waterkering dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden. • Voor nesten die niet in gebruik zijn geldt dat de nesten van een aantal soorten jaarrond beschermd is.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: de minimaal aan te houden afstand is 20 meter, met als uitzondering hierop voorbijgaande profileringsbewegingen op het water of aan de andere zijde van het water. Algemeen geldt dat baggeren in de buurt van een burcht gedurende de kraamperiode moet worden voorkomen. Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). • Bij aanwezigheid van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis worden er geen werkzaamheden uitgevoerd in de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode).
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. Het betreden van het leefgebied gebeurt bij voorkeur niet in de periode maart t/m augustus. • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een dichtbij gelegen en veilig (vrij van werkzaamheden) heenkomen. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan.

	<ul style="list-style-type: none"> Op plaatsen waar de rugstreeppad algemeen voorkomt wordt de periode van werkzaamheden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermdereptielen	<ul style="list-style-type: none"> Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige reptielen. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een dichtbij gelegen en veilig (vrij van werkzaamheden) heenkomen. Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. Bij overwinteringsplaatsen van de ringslang (onder basaltstenen, in oeverbeschoeiing of -verdediging) wordt bij voorkeur niet in de periode van oktober tot maart gewerkt. In het winterseizoen (oktober t/m medio april) worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermdeweekdieren	<ul style="list-style-type: none"> In het leefgebied van de platte schijfhoren worden werkzaamheden alleen uitgevoerd in de periode 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft gespaard.
Beschermdeinsecten	<ul style="list-style-type: none"> Plaatsen waar beschermde insecten voorkomen worden gemarkeerd en slechts indien noodzakelijk betreden. Op dergelijke plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de vegetatie wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te betreden met zwaar (gemotoriseerd) materieel.
Beschermdplanten	<ul style="list-style-type: none"> Groeiplaatsen van beschermde planten worden gemarkeerd en enkel indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze groeiplaatsen wordt voorkomen dat de bodem en de vegetatie worden beschadigd, door deze niet met zwaar materieel te betreden. Betreding te voet wordt op deze plaatsen zoveel mogelijk voorkomen. Als werkzaamheden onvermijdelijk zijn om waterstaatkundig bedreigende situaties te voorkomen is het toegestaan om, in overleg met een ecologisch deskundige, de groeiplaatsen met een ruime hoeveelheid grond te verplaatsen naar een ander geschikt biotoop.

1-5 Snoeien en dunnen van opgaande beplanting

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Toppen en snoeien van bomen; Snoeien van struiken; Dunnen van houtopstanden; Verwijderen van grote takken (o.a. knotten en kandelaberen); Versnipperen van snoeihout; Beheer van hakhout en grienden
Locatie:	bermen, oevers, geïsoleerde bosjes e.d.

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Beschermde amfibieën												
Vliegend hert												
Voorkeursperiode												
De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 oktober – 31 maart (amfibieën) Werkzaamheden worden geheel met handkracht uitgevoerd.												
Snoei- of dunningswerkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Het uitvoeren van snoei- en dunningswerkzaamheden wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Er wordt gewerkt met apparatuur die zo min mogelijk schade aan flora en fauna aanricht. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rij snelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

Het verdient de aanbeveling om het dunnen van bomen en struiken gefaseerd uit te voeren, waarbij jaarlijks maximaal 50% van een beplanting of een lengte van een beplanting langs een watergang of berm wordt gekapt. Het te sparen deel wordt minimaal 2 jaar later gekapt.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
Zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> In dekking aangetroffen kalveren van ree en damhart worden in beginsel met rust gelaten. Als dit door de uitvoering van de werkzaamheden niet mogelijk is worden zij buiten de werklocatie geplaatst, door de dieren op te pakken met een flinke bos gras. Voorkom directe aanraking, ook met handschoenen.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Houtachtige objecten als houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de periode van oktober t/m maart zoveel mogelijk ontzien.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> Vleermuizen: indien er door de werkzaamheden een (mogelijk) negatief effect optreedt op verblijfplaatsen, foerageergebieden en/of vliegroutes van vleermuizen dient voorafgaande aan de werkzaamheden onderzocht te worden of deze binnen de werklocatie aanwezig zijn. Is dit het geval dan worden de werkzaamheden in beginsel uitgevoerd in de periode 15 september tot 1 november. Ook worden oude bomen met spleten en holen vooraf gecontroleerd op verblijfplaatsen. In overleg met een ecologisch deskundige wordt bepaald of mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn, waarbij de kennisdocumenten van BIJ12 leidend zijn. Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: de minimaal aan te houden afstand is 20 meter. Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). In dat geval worden de werkzaamheden handmatig uitgevoerd. Snoeihout laat men liggen, maar niet nabij burchtingangen of wissels. Bomen en struiken op en rondom de burchtlocatie (straal minimaal 20 meter) worden zoveel mogelijk gespaard. De velrichting van bomen is van de burchtlocatie afgewend. In gebruik zijnde nesten van eekhoorns en nestholten van boommarters worden gedurende de kraamperiode <u>nooit</u> vernietigd of aangetast (kraamperiode eekhoorn: februari t/m augustus, boommarter: maart t/m augustus). Buiten de kraamperiode mogen zij uitsluitend aangetast of vernietigd worden als dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden onvermijdelijk is, echter enkel nadat een ecologisch deskundige heeft vastgesteld dat er voldoende nestgelegenheid is in de omgeving van de werklocatie. Indien er toch blijvende schade aan beschermde zoogdieren wordt verwacht dient er een ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd bij het bevoegd gezag.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Plaatsen waar beschermde amfibieën voorkomen worden enkel indien dit noodzakelijk is betreden. Voor het landhabitat geldt dat deze in de periode van oktober t/m maart ofwel geheel wordt ontzien, ofwel dat de werkzaamheden enkel met handkracht worden uitgevoerd. Daarbij wordt bodemverwonding door spoorvorming of het uitslepen van bomen voorkomen. Vaste rust- en verblijfplaatsen zoals poelen worden zo nodig gemarkeerd.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. In het winterseizoen (oktober t/m medio april) worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard. Snoeimateriaal, schoonsel en maaisel worden niet op de oever gedeponeed als deze op dat moment door reptielen als voortplantingsbiotoop in gebruik is.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> Bij aanwezigheid of nabijheid van leefgebieden van beschermde soorten insecten wordt in overleg met een ecologisch deskundige een passende oplossing gezocht. Leefgebied vliegend hert: gekapt dood hout wordt in de directe nabijheid van de gekapte boom achtergelaten. De bomen worden niet geheel kaalgekapt, enkel de kroon wordt verwijderd. De kapwerkzaamheden vinden niet plaats in de periode mei t/m oktober, het vliegseizoen van het vliegend hert. Leefgebied iepenpage: de iepen worden bij dunningswerkzaamheden gespaard.

Beschermd planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten: werkzaamheden worden in beginsel in de periode tussen 15 september tot 1 maart uitgevoerd. De groeiplaatsen worden gemarkeerd en rondom deze groeiplaatsen wordt beschadiging van de bodem vermeden, bijvoorbeeld door hier de grond niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel en zodoende insporing of verdichting van de bodem te voorkomen.
------------------------------	---

1-6 Onderhoud waterkeringen en duikers

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Regulier en periodiek onderhoud waterkeringen; Doorspuiten van duikers; Aanvullen van gaten en verzakkingen met grond; Aanvullen oeverbeschoeiing met basaltblokken; Herstelwerkzaamheden aan beschoeiingen; Herstel van rasters
Locatie:	waterkeringen in beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Onderhoud aan waterkeringen en duikers worden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- In het geval houtige gewassen moeten worden verwijderd dienen deze snoei- en dunningswerkzaamheden uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Een waterkering mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of de waterkering dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de winterperiode (oktober t/m maart) ontzien in verband met overwinterende amfibieën.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Een waterkering mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of de waterkering dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: de minimaal aan te houden afstand is 20 meter, met als uitzondering hierop werkzaamheden aan de andere zijde van het water. Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). • Bij aanwezigheid van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis wordt de voortplantingsperiode van april t/m oktober ontzien.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad (dan overleg met ecologisch deskundige). Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. Het betreden van het leefgebied gebeurt bij voorkeur niet in de periode maart t/m augustus. • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een dichtbij gelegen en veilig (vrij van werkzaamheden) heenkomen. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige reptielen. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een dichtbij gelegen en veilig (vrij van werkzaamheden) heenkomen. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • Op plaatsen waar de ringslang overwintert (onder basaltstenen, in oeverbeschoeiing of -verdediging) wordt bij voorkeur niet in de periode van oktober tot maart gewerkt.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Plaatsen waar beschermde insecten voorkomen worden gemarkeerd en slechts indien noodzakelijk betreden. Op dergelijke plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de vegetatie wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te betreden met zwaar (gemotoriseerd) materieel.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden gemarkeerd en enkel indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze groeiplaatsen wordt voorkomen dat de bodem en de vegetatie worden beschadigd, door deze niet met zwaar materieel te betreden. Betreding te voet wordt op deze plaatsen zoveel mogelijk voorkomen. • Als werkzaamheden onvermijdelijk zijn om waterstaatkundig bedreigende situaties te voorkomen is het toegestaan om, in overleg met een ecologisch deskundige, de groeiplaatsen met een ruime hoeveelheid grond te verplaatsen naar een ander geschikt biotoop.

1-7 Onderhoud verhardingen

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Onderhoud van wegen, parkeer- en bedrijventerreinen; Reparaties aan asfalt en bestrating; Gladheidbestrijding
Locatie:	wegen, paden en verhardingen bij gemalen, depots, loodsen etc.

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	Jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Zandhagedis*												
Voorkeursperiode	De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.											
15 maart – 15 juli (broedvogels):	Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.											
	Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.											

* geldt voor leefgebied zandhagedis, inclusief de plaatsen waar eieren worden afgezet

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Onderhoud aan verhardingen wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk. Er worden geen chemische bestrijdingsmiddelen ingezet bij onkruidbestrijding in de directe omgeving van het leefgebied van (beschermde) soorten.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- In het geval houtige gewassen moeten worden verwijderd dienen deze snoei- en dunningswerkzaamheden uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de periode oktober t/m maart ontzien in verband met overwinterende amfibieën. Dit geldt als algemene voorzorgsmaatregel, ongeacht of er beschermde amfibieën verwacht worden.
Insecten	<ul style="list-style-type: none"> Oude houtstapels worden gespaard, hierin zitten mogelijk de larven van het vliegend hert.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Er zijn geen aanvullende maatregelen nodig wanneer de werkzaamheden een verwaarloosbaar effect op beschermde zoogdieren hebben.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad (in dat geval overleg met een ecologische deskundige). Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Gebieden worden niet bereiden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een dichtbij gelegen en veilig (vrij van werkzaamheden) heenkomen. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> In periode van 1 april tot 15 september wordt gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd vooraf gecontroleerd op aanwezige reptielen. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een dichtbij gelegen en veilig heenkomen. Onderhoud strandhoofden in leefgebied (inclusief de ei-afzetplaatsen) van de zandhagedis: er wordt niet gewerkt in de periode van 15 april t/m 30 september (voortplantingsperiode). Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. In leefgebied reptielen worden in de periode oktober t/m april wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd en slechts indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de vegetatie wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er geen voertuigen te parkeren en er geen grond of materialen op te slaan.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> Groeiplaatsen van beschermde planten worden gemarkeerd en slechts indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de bodem wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er geen voertuigen te parkeren en er geen grond of materialen op te slaan. Bij aanwezigheid beschermde planten: gladheidbestrijding uitvoeren met niet-schadelijke middelen of de strooier zo af stellen dat er nauwelijks zout in de berm komt.

1–8 Begrazen van bermen, waterkeringen en schouwpaden

Werkprotocol: Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden: Inzetten van begrazing
Locatie: dijken, waterkeringen en bermen

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Kwartelkoning												
Voorkeursperiode	De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.											
15 maart – 15 juli (broedvogels):	Waar broedgevallen op de grond of in het riet worden verwacht dient, voordat het broedseizoen begint, het vee al te zijn ingeschaard op de werklocatie → het vee is al op de werklocatie aan het grazen voordat het broedseizoen is begonnen. Of Begrazing pas toepassen wanneer de werklocatie is gecontroleerd op broedgevallen.											
	Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.											

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoeveren broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Het toepassen van begrazing wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is het plaatsen van rasters in het veld noodzakelijk. Met het oog op leefgebied van dieren en groeiplaatsen van planten verdient het de voorkeur om minimaal 10% van de werklocatie uit te rasteren. Dit deel wordt in een jaar niet begraasd.

De rijsnelheid van voertuigen ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met voertuigen te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden (bijv. plaatsen rasters of verplaatsen kudde) vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
------------------------------	---

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Indien er binnen de werklocatie op de grond of in het riet broedvogels worden verwacht mag begrazing enkel worden ingezet als het vee al voor het broedseizoen is ingeschaard. Dat wil zeggen dat het vee al voor aanvang van het broedseizoen aan het grazen is binnen de werklocatie. • Bij het (mogelijk) voorkomen van de kwartelkoning wordt er pas na 15 augustus begraasd.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • In het geval er binnen de werklocatie een bewoonde dassen- of beverburcht aanwezig is wordt in overleg met een ecologisch deskundige schade aan de burcht voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld door de burcht uit te rasteren met behulp van rasters die bevers en dassen kunnen passeren, het verlagen van de begrazingsintensiteit of door een andere veesoort te kiezen.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Poelen en andere voortplantingsplaatsen van (beschermde) amfibieën worden uitgerasterd, waarmee wordt voorkomen dat de bodem aldaar door het vee wordt platgetreden en dat mest de poel vervuult.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer zich binnen de werklocatie leefgebied van reptielen bevindt wordt de begrazingsdruk van tevoren afgestemd met een ecologisch deskundige. • Broedhopen van de ringslang worden niet beschadigd en zo nodig uitgerasterd.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Wanneer zich binnen de werklocatie leefgebied van reptielen bevindt worden in overleg met een ecologisch deskundige maatregelen getroffen om schade aan soorten en hun leefgebied te voorkomen.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden uitgerasterd om beschadiging te voorkomen.

1-9 Voorkomen van schade door muskus- en beverratten

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Het te voet, met een quad en/of ander motorvoertuig betreden van terreinen ter bestrijding van muskus- en beverratten; Het uitzetten, legen en controleren van vallen
Locatie:	watergangen, oevers en waterkeringen

Dit werkprotocol geldt niet voor het doden of verwonden van schadelijke dieren als de muskus- en beverrat. Dit werkprotocol heeft betrekking op het uitzetten, controleren en legen van vallen en de hiervoor noodzakelijke betreding van de werklocatie (te voet en/of met quad of ander motorvoertuig).

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Kwartelkoning												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Of De werkzaamheden op terreinen met broedende vogels binnen een uur kunnen worden uitgevoerd, mits het niet regent of sneeuwt en de temperatuur 10° C of hoger is.												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij dit vanuit de openbare veiligheid noodzakelijk is.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen of wanneer de werkzaamheden binnen een uur kunnen worden uitgevoerd (mits het niet regent of sneeuwt en de minimale temperatuur 10° C is). Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op het moment niet bezet zijn

Het voorkomen van schade door muskus- en beverratten wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van voertuigen ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Indien nodig worden er in het ecologisch werkplan of bestrijdingsplan aanvullende gedragsregels opgenomen die er op gericht zijn om bijvangsten van amfibieën te voorkomen.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld of de werkzaamheden binnen een uur uitgevoerd kunnen worden en het niet regent of sneeuwt bij een minimale temperatuur van 10° C. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Bij het (mogelijk) voorkomen van de kwartelkoning worden de werkzaamheden uitgesteld tot na 15 augustus.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: minimale afstand van 20 meter wordt aangehouden. Klemmen die binnen 100 meter afstand van een burcht geplaatst worden zijn van een type dat dassen, bevers en otters niet verwondt. Bij vangkooien wordt gebruik gemaakt van otterringen.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Indien zich binnen de werklocatie leefgebied van beschermde amfibieën bevindt wordt uitsluitend gebruik gemaakt van vangstmethoden waarbij bijvangst van deze soorten wordt voorkomen. • Poelen waarvan bekend is dat zij de voortplantingsplaats of vaste rust- of verblijfplaats van de kamsalamander of knoflookpad zijn worden niet betreden.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Broedhopen van de ringslang worden niet beschadigd.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden niet door voertuigen bereden. Enkel indien dit noodzakelijk is mogen deze plaatsen per voet betreden worden.

1-10 Beheer baggerdepot

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Gebruik van baggerdepot voor opslag baggerslib; Onderhoud van baggerdepot;
Locatie:	(tijdelijke) baggerdepots in beheersgebied van HDSR
Voor werkzaamheden gevoelige beschermde soorten:	broedvogels, rugstreeppad, flora
Algemene zorgplicht:	overige soorten flora en fauna

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw) of enkel na het treffen van extra maatregelen (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Het beheer van baggerdepots wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk. Aan te leggen dijken/verhogingen ten behoeve van het baggerdepot dienen minimaal 1 meter van de bestaande oevers van watergangen af te liggen, om zodoende beschadiging van deze oevers te voorkomen.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Het verdient de voorkeur om voorafgaande aan het broedseizoen baggerslib in het depot te brengen. Let er hierbij op dat vogels ook al voor 15 maart tot broeden kunnen komen. • Als het depot gedurende het jaar gebruikt wordt mag het depot voorafgaande en gedurende het broedseizoen ongeschikt gehouden worden voor vogels. Dit kan bijvoorbeeld bereikt worden door de vegetatie zeer kort te houden. Ook kan een aantal keer nieuw baggerslib in het depot gebracht worden, waardoor de oppervlakte van het depot voldoende nat is en daarmee ongeschikt voor de vestiging van broedvogels. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • De mogelijke vestiging van de rugstreeppad door plasvorming kan worden voorkomen door plassen zo snel mogelijk te dempen.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen de kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. In beginsel worden werkzaamheden ingepland in de periode september t/m december, in het bijzonder als er sprake is van burchten van zowel bevers, dassen als otters.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Leefgebieden worden niet bereiden met zwaar (gemotoriseerd) materieel.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd en slechts indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de vegetatie wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er geen voertuigen te parkeren en er geen grond of materialen op te slaan.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden gemarkeerd en slechts indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de bodem wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er geen voertuigen te parkeren en er geen grond of materialen op te slaan. • Indien zich in het baggerdepot beschermde planten hebben gevestigd is het toegestaan om deze, in overleg met een ecologisch deskundige, met een ruime hoeveelheid grond te verplaatsen naar een ander geschikt biotoop.

1-11 Het gebruik van een waterbergings- en/of watervoorzieningsgebied

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Het in gebruik nemen van een waterbergings- en watervoorzieningsgebied; Onderhoud van waterbergings- en watervoorzieningsgebieden; Peilbeheer en daarmee samenhangend de toe- en afvoer van water naar deze gebieden
Locatie:	(tijdelijke) waterbergings- en watervoorzieningsgebieden in beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw) of enkel na het treffen van extra maatregelen (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Broedvogels												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij dit vanuit de openbare veiligheid noodzakelijk is.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Het gebruik van waterbergings- en watervoorzieningsgebieden wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Dit betekent dat wanneer de waterberging niet acuut nodig is en er (veel) schade aan soorten wordt verwacht er naar een andere locatie of periode wordt uitgeweken.

Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Het verdient de voorkeur om voorafgaande aan het broedseizoen het waterbergings- of voorzieningsgebied in gebruik te nemen. Let er hierbij op dat vogels ook al voor 15 maart tot broeden kunnen komen.
------------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • De waterbergings- en watervoorzieningsgebieden mogen voorafgaande aan het broedseizoen ongeschikt gemaakt worden voor vogels. Dit kan bijvoorbeeld bereikt worden door de vegetatie zeer kort te houden. • Gedurende het broedseizoen mogen de waterbergings- en watervoorzieningsgebieden ongeschikt gehouden worden voor vogels. Dit kan bereikt worden door er voor te zorgen dat het waterpeil voldoende hoog blijft en daardoor ongeschikt is voor de vestiging van broedvogels. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • De vestiging van de rugstreppad kan worden voorkomen door plassen zo snel mogelijk te dempen.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen de kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. In beginsel worden werkzaamheden ingepland in de periode september t/m december, in het bijzonder als er sprake is van burchten van zowel bevers, dassen als otters.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreppad. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Leefgebieden worden niet bereiden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. • Indien zij ongewenst is kan de vestiging van de rugstreppad binnen de werklocatie voorkomen worden door plassen zo snel mogelijk te dempen.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd en slechts indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de vegetatie wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er geen voertuigen te parkeren en er geen grond of materialen op te slaan.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden gemarkeerd en slechts indien dit noodzakelijk is betreden. Op deze plaatsen wordt zoveel mogelijk met zorg voorkomen dat de bodem wordt beschadigd, door deze plaatsen niet te berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er geen voertuigen te parkeren en er geen grond of materialen op te slaan. • Indien zich in het waterbergings- of watervoorzieningsgebied beschermde planten hebben gevestigd is het toegestaan om deze, in overleg met een ecologisch deskundige, met een ruime hoeveelheid grond te verplaatsen naar een ander geschikt biotoop.

1-12 Waterplanten (invasieve exoten) verwijderen met de Hydro Venturi Methode

Werkprotocol:	Bestendig Beheer en Onderhoud
Werkzaamheden:	Het geheel verwijderen van woekerende waterplanten (exoten); Afvoeren van de verwijderde planten; Nazorg, door de resterende waterplanten (exoten) handmatig te verwijderen
Locatie:	primaire en secundaire watergangen, oevers

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Rietland												
Gestreepte waterroofkever												
Beschermde libellen												
Platte schijfhoren												
Beschermde amfibieën												
Voorkeursperiode	De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.											
15 maart – 15 juli (broedvogels):	Werkzaamheden uitvoeren volgens alternatief 1 of alternatief 2 voor het natte profiel, horende bij dit werkprotocol.											
1 oktober – 1 december (platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever, beschermde libellen):	Er dient minstens 25% van de vegetatie en waterbodem gespaard te blijven.											
	Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.											

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Het toepassen van de Hydro Venturi Methode om woekerende waterplanten te verwijderen wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Bijvoorbeeld door soorten voor het uitvoeren van de werkzaamheden te verplaatsen. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de nachtelijke verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

De locatie voor het afzetten van de verwijderde waterplanten wordt zo gekozen dat de gevolgen voor beschermde terrestrische soorten en het leefgebied van beschermde soorten minimaal zijn, bijvoorbeeld door locaties te kiezen die kale grond of zeer korte vegetatie hebben. Baggerslib of zand dat op de kant wordt gedeponneerd blijft minimaal 48 uur liggen, opdat amfibieën terug naar het water kunnen vluchten. Wanneer bagger centraal gedeponneerd wordt, worden deze plaatsen 1 á 2 weken van tevoren kort gemaaid waarmee deze onaantrekkelijk worden voor (beschermde) soorten.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Er vinden geen werkzaamheden plaats bij de op de oever gelegen rietland tussen 15 maart en 15 juli.
------------------------------	--

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Er vinden geen werkzaamheden plaats bij de op de oever gelegen rietland tussen 15 maart en 15 juli. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Verwijderde waterplanten worden niet gedeponneerd in het leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis en/of de noordse woelmuis.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Voorplantingsplaatsen worden gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad. Er wordt met zeer veel zorg voorkomen dat de bodem rond de voortplantingsplaatsen wordt beschadigd. Dit houdt in dat deze bodem niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel wordt bereiden. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden deze plaatsen te voet betreden. • Er wordt niet geschoond bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. • Op plaatsen waar voortplanting van grote modderkruipers wordt vermoed worden de werkzaamheden bovendien gefaseerd uitgevoerd in ruimte en tijd (niet alle vegetatie of bodem wegnemen in hetzelfde seizoen, elk seizoen een ander gedeelte) waardoor er minimaal 25% van de vegetatie of waterbodem behouden blijft. Indien de invasieve exoot overal in watergang aanwezig is kan een gedeelte handmatig geschoond worden, waarbij de overige vegetatie zoveel mogelijk blijft staan en de bodem zoveel mogelijk intact blijft. • Er wordt niet geschoond bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde weekdieren	<ul style="list-style-type: none"> • In het leefgebied van de platte schijfhoren wordt vegetatie in het natte profiel alleen verwijderd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft gespaard. Indien de invasieve exoot overal in watergang aanwezig is kan een gedeelte handmatig geschoond worden, waarbij de overige vegetatie zoveel mogelijk blijft staan en de bodem zoveel mogelijk intact blijft.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> • In het leefgebied van de gestreepte waterroofkever en beschermde libellen wordt vegetatie in het natte profiel alleen verwijderd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de watervegetatie en de waterbodem blijft gespaard. . Indien de invasieve exoot overal in watergang aanwezig is kan een gedeelte handmatig geschoond worden, waarbij de overige vegetatie zoveel mogelijk blijft staan en de bodem zoveel mogelijk intact blijft.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde water- en oeverplanten worden gemarkeerd en niet behandeld met de Hydro Venturi Methode. Bij deze plaatsen worden de woekerende waterplanten handmatig verwijderd. Beschadiging van deze groeiplaatsen wordt vermeden door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden. • Verwijderde waterplanten worden niet gedeponneerd op groeiplaatsen van beschermde planten.

2-1 Voorbereiden werkzaamheden

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Aanleggen en verwijderen van rijplaten; Aanbrengen en verwijderen van drainage; Aanbrengen en verwijderen van toegangswegen en werkstroken; Aanleveren en afvoeren van materieel en materialen
Locatie:	gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw) of enkel na het treffen van extra maatregelen (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Beschermde amfibieën												
Beschermde reptielen												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 november – 31 maart (amfibieën, geldt enkel voor werkzaamheden op land): Enkel wanneer effecten op beschermde amfibieën zijn uitgesloten (werklocatie uit rasteren met een amfibieënscherm).												
1 april – 31 augustus (amfibieën, geldt enkel voor werkzaamheden op land): Enkel wanneer effecten op beschermde amfibieën en voortplantingsplaatsen zijn uitgesloten (werklocatie uit rasteren met een amfibieënscherm). Binnen afrastering aanwezige dieren worden weggevangen.												
1 april – 30 september (reptielen): Werklocatie is uitgerasterd met reptielenscherm en binnen de afrastering aanwezige dieren worden weggevangen.												

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Het voorbereiden van werkzaamheden wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankkaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- Kleinschalige snoei- en dunningswerkzaamheden dienen uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Het terrein binnen de werklocatie mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of het terrein dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels.
Zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • In dekking aangetroffen kalveren van ree en damhart worden met rust gelaten. Als dit door de uitvoering van de werkzaamheden niet mogelijk is worden zij buiten de werklocatie geplaatst, door de dieren op te pakken met een flinke bos gras. Voorkom directe aanraking, ook met handschoenen.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de periode van oktober t/m maart zoveel mogelijk ontzien in verband met overwinterende amfibieën. • Poelen andere voortplantingsplaatsen van amfibieën worden in beginsel ontzien.
Insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Oude stapels van eikenhout worden gespaard, aangezien hier mogelijk de larven van het vliegend hert in zitten.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: werkzaamheden buiten de kraamperiode uitvoeren, waarbij minimaal 20 meter afstand wordt aangehouden (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. Indien nodig worden de werkzaamheden eventueel handmatig uitgevoerd.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden onder de waterlijn waar de grote modderkruiper voorkomt worden uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Er wordt uitsluitend gewerkt met methoden die geen schade toebrengen aan de genoemde soorten. • Werkzaamheden onder de waterlijn niet uitvoeren bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde amfibieën: de werkzaamheden uitvoeren in de periode september t/m oktober. Op land mogen werkzaamheden buiten deze periode wel worden uitgevoerd, mits effecten op beschermde amfibieën uitgesloten zijn door vooraf de werklocatie uit te rasteren met een amfibieënscherm. <ul style="list-style-type: none"> ○ Voor de periode april t/m augustus geldt hiernaast dat de voortplantingsplaatsen niet beschadigd worden. De werklocatie nabij de voortplantingsplaats(en) wordt afgeschermd met een amfibieënscherm. De binnen de afscherming aanwezige dieren worden weggevangen en in een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden losgelaten. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan.

Beschermd reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied reptielen: in de periode van april t/m september wordt de werklocatie vooraf uitgerasterd met behulp van een reptielenscherm. De binnen de afscherming aanwezige dieren worden weggevangen en in een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden losgelaten. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • In de periode van oktober t/m april worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermd insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.
Beschermd planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden in het veld gemarkeerd. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.

2-2 Inrichting baggerdepot

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Aanleggen van dijken/verhogingen als randen van het baggerdepot; Bouwrijp maken van de ondergrond; Het inrichten van het werktein; Tijdelijk opslaan van materialen ten behoeve van bovenstaande handelingen
Locatie:	gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis												
Noordse woelmuis												
Beschermde amfibieën												
Beschermde amfibieën*												
Voorkeursperiode												
De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels):												
Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 oktober – 31 maart (amfibieën, werkzaamheden op land)												
De werkzaamheden worden met handkracht uitgevoerd.												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* betreft de voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

De inrichting van een baggerdepot wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk. Aan te leggen dijken/verhogingen ten behoeve van het baggerdepot dienen minimaal 1 meter van de bestaande oevers van watergangen af te liggen, om zodoende beschadiging van deze oevers te voorkomen.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- De eventueel voorbereidende werkzaamheden om het baggerdepot in te richten dienen te worden uitgevoerd volgens werkprotocol 2-1 "Voorbereiding nieuwe werken".

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • De werklocatie mag voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of het terrein dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houtachtige objecten als houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de periode oktober t/m maart zoveel mogelijk ontzien in verband met overwinterende amfibieën. Dit geldt als voorzorgsmaatregel, ongeacht of de aanwezigheid van amfibieën is vastgesteld
Insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Oude stapels van eikenhout worden gespaard, aangezien hier mogelijk de larven van het vliegend hert in zitten.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de bermen en groenstroken die binnen de invloedsfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Schade aan het foerageergebied (functionele leefgebied) van vogels wordt, in overleg met een ecologisch deskundige, zoveel mogelijk voorkomen.
Beschermde zoogdieren	<p><u>In beginsel wordt er geen baggerdepot ingericht op plaatsen waar beschermde zoogdieren voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand is 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. Indien nodig worden de werkzaamheden eventueel handmatig uitgevoerd. • Werkzaamheden in het leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis uitvoeren buiten de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode).
Beschermde amfibieën	<p><u>In beginsel wordt er geen baggerdepot ingericht op plaatsen waar beschermde amfibieën voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden in het leefgebied van beschermde amfibieën bij voorkeur uitvoeren in de periode augustus t/m oktober. Werkzaamheden op het land mogen in de periode van oktober t/m maart enkel in handkracht worden uitgevoerd. De leefgebieden worden in het veld gemarkeerd. Beschadiging van de bodem en oevers wordt voorkomen door de leefgebieden voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, te voet te betreden. Gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, bodemverwonding door spoorvorming wordt voorkomen. • Voortplantingsplaatsen worden in de periode van april t/m augustus met rust gelaten. • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedsfeer van de werkzaamheden. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan. • Plassen die zich op de werklocatie vormen worden zo snel mogelijk gedempt om te voorkomen dat rugstreeppadden zich hier vestigen. Mocht dit niet mogelijk zijn of is het hiervoor te laat, dan worden deze plassen omraasterd met een amfibieënscherm. De rugstreeppadden die zich op de werklocatie bevinden worden onder leiding van een ecologisch deskundige gevangen en verplaatst naar een geschikt biotoop dat zich buiten de invloedsfeer van de werkzaamheden bevindt.
Beschermde reptielen	<p><u>In beginsel wordt er geen baggerdepot op plaatsen waar beschermde reptielen voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde reptielen: in de periode van april t/m september wordt de werklocatie uitgerasterd met behulp van een reptielenscherm. De binnen de afscherming aanwezige dieren worden weggevangen en in een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden losgelaten. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • In de periode oktober t/m medio april worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermde insecten	<p><u>In beginsel wordt er geen baggerdepot ingericht op plaatsen waar beschermde insecten voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.
Beschermde planten	<p><u>In beginsel wordt er geen baggerdepot ingericht op plaatsen waar beschermde planten voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden in het veld gemarkeerd. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.

2-3 Aanleg duikers en stuwen

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Het aanleggen van een (al dan niet tijdelijke) duiker of stuw, inclusief de werkzaamheden; in de ondergrond die hiervoor benodigd zijn.; Het bouwrijp maken van de ondergrond; Het inrichten van het werktein; Het plaatsen van een werkkeet; Het aanbrengen van funderingen; Tijdelijk opslaan van materialen ten behoeve van bovenstaande handelingen
Locatie:	watgangen en waterkeringen in het gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Beschermde amfibieën												
Beschermde amfibieën*												
Platte schijfhoren												
Voorkeursperiode	De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.											
15 maart – 15 juli (broedvogels):	Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.											
1 oktober – 31 maart (amfibieën, werkzaamheden op land)	De werkzaamheden worden met handkracht uitgevoerd.											
1 oktober – 1 december (platte schijfhoren):	Er dient minstens 25% van de vegetatie en waterbodem gespaard te blijven.											
	Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.											

* betreft de voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

De aanleg van (tijdelijke) duikers en stuwen wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- Eventueel voorbereidende werkzaamheden om de duikers en stuwen aan te leggen dienen te worden uitgevoerd volgens het werkprotocol 2-1 'Voorbereiding nieuwe werken'.
- Kleinschalige snoei- en dunningswerkzaamheden dienen uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Het terrein binnen de werklocatie mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of het terrein dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels. • Gronddepots mogen niet worden afgegraven als zich daarin broedende vogels bevinden. Wanneer men broedende vogels wil voorkomen kan voorafgaand aan het broedseizoen het gehele gronddepot worden afgedekt met stevig (landbouw)zeil.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houtachtige objecten als houtrillen, boomstronken en bladhopen in de periode oktober t/m maart zoveel mogelijk ontzien in verband met overwinterende amfibieën. Dit geldt als voorzorgsmaatregel, ongeacht of de aanwezigheid van amfibieën is vastgesteld

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de bermen en groenstroken die binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden.
Beschermde zoogdieren	<p><u>In beginsel wordt er geen stuw of duiker aangelegd op plaatsen waar beschermde zoogdieren voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. Indien nodig worden de werkzaamheden eventueel handmatig uitgevoerd. • Werkzaamheden in het leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis uitvoeren buiten de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode).
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. • Werkzaamheden onder de waterlijn worden niet uitgevoerd bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.

Beschermd amfibieën	<p><u>In beginsel wordt er geen stuw of duiker aangelegd op plaatsen waar beschermde amfibieën voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën: werkzaamheden worden bij voorkeur uitgevoerd in de periode augustus t/m oktober. Werkzaamheden op land mogen in de periode van oktober t/m maart enkel in handkracht worden uitgevoerd. De leefgebieden worden in het veld gemarkeerd. Beschadiging van de bodem en oevers wordt voorkomen door de leefgebieden voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, te voet te betreden. Gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, bodemverwonding door spoorvorming of het uitslepen van bomen wordt voorkomen. • Voortplantingsplaatsen worden in de periode van april t/m augustus met rust gelaten. • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedsfeer van de werkzaamheden. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan. • Plassen die zich op de werklocatie vormen worden zo snel mogelijk gedempt om te voorkomen dat rugstreeppadden zich hier vestigen. Mocht dit niet mogelijk zijn of is het hiervoor te laat, dan worden deze plassen omrasterd met een amfibieënscherm. De rugstreeppadden die zich op de werklocatie bevinden worden onder leiding van een ecologisch deskundige gevangen en verplaatst naar een geschikt biotoop dat zich buiten de invloedsfeer van de werkzaamheden bevindt.
Beschermd reptielen	<p><u>In beginsel wordt er geen stuw of duiker aangelegd op plaatsen waar beschermde reptielen voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde reptielen: in de periode van april t/m september wordt de werklocatie uitgerasterd met behulp van een reptielenscherm. De binnen de afscherming aanwezige dieren worden weggevangen en in een geschikt biotoop buiten de invloedsfeer van de werkzaamheden losgelaten. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • In de periode oktober t/m april worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermd weekdieren	<ul style="list-style-type: none"> • In het leefgebied van de platte schijfhoorn worden werkzaamheden alleen uitgevoerd in de periode 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft gespaard.
Beschermd insecten	<p><u>In beginsel wordt er geen stuw of duiker aangelegd in het leefgebied van beschermde insecten. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.
Beschermd planten	<p><u>In beginsel wordt er geen stuw of duiker aangelegd bij de groeiplaatsen van beschermde planten. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden in het veld gemarkeerd. Voor het aanbrengen van markeringen en, indien dit voor de uitvoer van werkzaamheden nodig is, worden de leefgebieden te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.

2-4 Aanleg natuurvriendelijke oevers

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Het aanleggen van natuurvriendelijke oevers; Het bouwrijp maken van de ondergrond; Het verwijderen van bestaande (harde) beschoeiing en walkanten; Tijdelijk opslaan van materialen ten behoeve van bovenstaande handelingen
Locatie:	watergangen en oevers in het gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Beschermde amfibieën*												
Beschermde reptielen												
Grote modderkruiper												
Groene Glazenmaker												
Gestreepte waterroofkever												
Beschermde libellen												
Platte schijfhoren												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 oktober – 1 december (platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever, beschermde libellen): Er dient minstens 25% van de vegetatie en waterbodembodem gespaard te blijven.												
1 juli – 30 september (groene glazenmaker): Er dient tenminste 50% van de krabbenscheervegetatie gespaard te blijven. Periode waarin werkzaamheden worden uitgevoerd is ter beoordeling van een ecologisch deskundige.												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* betreft de voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoeveren broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

De aanleg van natuurvriendelijke oevers wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- Kleinschalige snoei- en dunningswerkzaamheden dienen uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Het terrein binnen de werklocatie mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of het terrein dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels. • Gronddepots mogen niet worden afgegraven als zich daarin broedende vogels bevinden. Wanneer men broedende vogels wil voorkomen kan voorafgaand aan het broedseizoen het gehele gronddepot worden afgedekt met stevig (landbouw)zeil.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houtachtige objecten als houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de periode oktober t/m maart zoveel mogelijk ontzien in verband met overwinterende amfibieën. Dit geldt als voorzorgsmaatregel, ongeacht of de aanwezigheid van amfibieën is vastgesteld

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de bermen en groenstroken die binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden.
Beschermde zoogdieren	<p><u>In beginsel wordt de aanleg van natuurvriendelijke oevers zo ingepast dat plaatsen waar beschermde zoogdieren voorkomen worden ontzien. Mocht dit redelijkerwijs niet mogelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. Indien nodig worden de werkzaamheden eventueel handmatig uitgevoerd. • Leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis: werkzaamheden uitvoeren buiten de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode). Plantenresten, zand en baggerslib wordt niet in deze gebieden gedeponerd. Werkzaamheden zo uitvoeren dat oevers niet beschadigd worden, door deze niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden en deze oevers intact te laten.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied grote modderkruiper: geen werkzaamheden uitvoeren in het natte profiel in de periode april t/m augustus.
Beschermde amfibieën	<p><u>In beginsel wordt de aanleg van natuurvriendelijke oevers zo ingepast dat plaatsen waar beschermde amfibieën voorkomen worden ontzien. In het bijzonder geldt dit voor de voortplantingsplaatsen en van april t/m augustus. Mocht dit redelijkerwijs niet mogelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt gemarkeerd. Werkzaamheden bij voorkeur uitvoeren in de periode augustus t/m oktober. Beschadiging van de bodem en oevers wordt voorkomen door de leefgebieden te voet te betreden. Gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, bodemverwonding door spoorvorming wordt voorkomen. • Voortplantingsplaatsen in de periode van april t/m augustus met rust laten. • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan.
Beschermde reptielen	<p><u>In beginsel wordt de aanleg van natuurvriendelijke oevers zo ingepast dat plaatsen waar beschermde reptielen voorkomen worden ontzien. Mocht dit redelijkerwijs niet mogelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde reptielen wordt gemarkeerd. Werkzaamheden uitvoeren in de periode van maart t/m oktober. In de periode van april t/m september wordt de werklocatie uitgerasterd met behulp van een reptielenscherm. De binnen de afscherming aanwezige dieren worden weggevangen en in een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden losgelaten. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • In de periode oktober t/m april worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermde weekdieren	<ul style="list-style-type: none"> • In het leefgebied van de platte schijfhoren worden werkzaamheden alleen uitgevoerd in de periode 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft gespaard.
Beschermde insecten	<p><u>In beginsel wordt de aanleg van natuurvriendelijke oevers zo ingepast dat plaatsen waar beschermde insecten voorkomen worden ontzien. Mocht dit redelijkerwijs niet mogelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen. • Leefgebied groene glazenmaker: werkzaamheden uitvoeren in de periode eind juni t/m september, dit ter beoordeling van een ecologisch deskundige. Minimaal 50% van de krabbenscheervegetatie dient te worden behouden. • Leefgebied van de gestreepte waterroofkever en beschermde libellen: vegetatie in het natte profiel wordt alleen verwijderd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft hierbij gespaard.
Beschermde planten	<p><u>In beginsel wordt de aanleg van natuurvriendelijke oevers zo ingepast dat plaatsen waar beschermde planten voorkomen worden ontzien. Mocht dit redelijkerwijs niet mogelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten: werkzaamheden worden in beginsel in de periode van 15 september tot 1 maart uitgevoerd. De groeiplaatsen worden in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden worden niet bereden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen • In het geval de vernietiging van groeiplaatsen van beschermde soorten onvermijdelijk is worden de planten met grond en al buiten de bloeitijd verplaatst naar een geschikt biotoop, elders en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden gelegen. Een ecologisch deskundige stelt hiervoor een plan op dat als richtlijn geldt voor de uitvoering.

2-5 Aanleg van waterbergings- en watervoorzieningsgebied

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Aanleggen van dijken/verhogingen als randen van het watervoorzieningsgebied; Aanleggen hoogwatervoorzieningen rondom bebouwing; Dempen, aanleggen of vergraven van watergangen; Aanleg van (peilscheidings)dammen; Bouwrijp maken van de ondergrond; Het inrichten van de werklocatie; Tijdelijk opslaan van materialen ten behoeve van bovenstaande handelingen
Locatie:	het gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Beschermde amfibieën												
Beschermde amfibieën*												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 oktober – 31 maart (amfibieën, werkzaamheden op land) De werkzaamheden worden met handkracht uitgevoerd. Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* betreft de voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietovers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

De aanleg van waterbergings- en watervoorzieningsgebieden wordt op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- Eventueel voorbereidende werkzaamheden om waterbergings- en watervoorzieningsgebieden aan te leggen dienen te worden uitgevoerd volgens werkprotocol 2-1 "Voorbereiding nieuwe werken".
- Kleinschalige snoei- en dunningswerkzaamheden dienen uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • Het terrein binnen de werklocatie mag, voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden, ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of het terrein dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels. • Gronddepots mogen niet worden afgegraven als zich daarin broedende vogels bevinden. Wanneer men broedende vogels wil voorkomen kan voorafgaand aan het broedseizoen het gehele gronddepot worden afgedekt met stevig (landbouw)zeil.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houtachtige objecten als houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de periode oktober t/m maart zoveel mogelijk ontzien in verband met overwinterende amfibieën. Dit geldt als voorzorgsmaatregel, ongeacht of de aanwezigheid van amfibieën is vastgesteld
Insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Oude stapels van eikenhout worden gespaard, aangezien hier mogelijk de larven van het vliegend hert in zitten.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de bermen en groenstroken die binnen de invloedsfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Schade aan het foerageergebied (functionele leefgebied) van vogels wordt, in overleg met een ecologisch deskundige, zoveel mogelijk voorkomen.
Beschermde zoogdieren	<p><u>In beginsel worden er geen waterbergings- of watervoorzieningsgebieden aangelegd op plaatsen waar beschermde zoogdieren voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. Indien nodig worden de werkzaamheden eventueel handmatig uitgevoerd. Werkzaamheden worden in beginsel in de periode september t/m december uitgevoerd, in het bijzonder wanneer er sprake is van burchten van dassen, bevers en otters. • In het leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis de werkzaamheden uitvoeren buiten de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode).
Beschermde amfibieën	<p><u>In beginsel worden er geen waterbergings- of watervoorzieningsgebieden aangelegd op plaatsen waar beschermde amfibieën voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën: werkzaamheden bij voorkeur uitvoeren in de periode augustus t/m oktober. Werkzaamheden op land mogen in de periode van oktober t/m maart enkel in handkracht worden uitgevoerd. De leefgebieden worden in het veld gemarkeerd. Beschadiging van de bodem en oevers wordt voorkomen door de leefgebieden, indien dit noodzakelijk is voor het uitvoeren van de

	<p>werkzaamheden, te voet te betreden. Gebieden berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, bodemverwonding door spoorvorming of het uitslepen van bomen wordt voorkomen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voortplantingsplaatsen in de periode van april t/m augustus met rust laten. • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan. • Plassen die zich op de werklocatie vormen zo snel mogelijk dempen om te voorkomen dat rugstreeppadden zich hier vestigen. Mocht dit niet mogelijk zijn of is het hiervoor te laat, dan worden deze plassen omrasterd met een amfibieënscherm. De rugstreeppadden die zich op de werklocatie bevinden worden onder leiding van een ecologisch deskundige gevangen en verplaatst naar een geschikt biotoop dat zich buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden bevindt.
Beschermde reptielen	<p><u>In beginsel worden er geen waterbergings- of watervoorzieningsgebieden aangelegd op plaatsen waar beschermde reptielen voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde reptielen: werkzaamheden in beginsel in de periode maart t/m oktober uitvoeren. In de periode van april t/m september wordt de werklocatie uitgerasterd met behulp van een reptielenscherm. De binnen de afscherming aanwezige dieren worden weggevangen en in een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden losgelaten • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • In de periode oktober t/m april worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten en bladhopen gespaard.
Beschermde insecten	<p><u>In beginsel worden er geen waterbergings- of watervoorzieningsgebieden aangelegd op plaatsen waar beschermde insecten voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • <u>In beginsel worden er geen waterbergings- of watervoorzieningsgebieden aangelegd op plaatsen waar beschermde planten voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u> • Groeiplaatsen van beschermde planten: werkzaamheden in beginsel in de periode van 15 september tot 1 maart uitvoeren. De groeiplaatsen worden in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, er worden geen voertuigen geparkeerd en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen • In het geval de vernietiging van groeiplaatsen van beschermde soorten onvermijdelijk is worden de planten met grond en al buiten de bloeitijd verplaatst naar een geschikt biotoop, elders en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden gelegen. Een ecologisch deskundige stelt hiervoor een plan op dat als richtlijn geldt voor de uitvoering.

2-6 Sloop van kunstwerken en gebouwen

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Sloopwerkzaamheden aan gebouwen en omliggende verharde terreinen; Strippen van muren, daken en gevelbekleding; Nazorg voor terrein (afvoer sloopafval e.d.); Eventueel direct daarna bouwrijp maken van het terrein;
Locatie:	Het gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Vleermuizen												
Beschermde amfibieën*												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 november – 15 augustus (vleermuizen): Werkzaamheden bij voorkeur niet in deze periode uitvoeren, alhoewel de specifieke periode in het ecologisch werkprotocol gespecificeerd wordt en afhangt van het soort aangetroffen verblijfplaats(en). Mitigatie voorafgaande aan de werkzaamheden is bij beschadiging of verwijderen paar- en zomerverblijfplaatsen noodzakelijk. <u>Voor kraam- en winterverblijfplaatsen is een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk.</u>												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* betreft de voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Sloopwerkzaamheden aan kunstwerken en gebouwen worden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- Eventueel voorbereidende werkzaamheden om waterbergings- en watervoorzieningsgebieden aan te leggen dienen te worden uitgevoerd volgens werkprotocol 2-1 "Voorbereiding nieuwe werken".

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Beschermde vogels	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • In het geval er geen jaarrond beschermde nestplaatsen aangetroffen zijn is het toegestaan om bouwwerken al voorafgaande aan het broedseizoen ongeschikt te maken.
--------------------------	---

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de berm en groenstroken die binnen de invloedsfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Nesten van de grote gele kwikstaart, huismus, gierzwaluw en steenuil: verwijdering mag uitsluitend gebeuren wanneer er vooraf vervangende nestgelegenheid wordt aangeboden. De periode van plaatsing, de gewenningsperiode en de eisen waaraan de vervangende nestgelegenheid moet voldoen wordt in overleg met een ecologisch deskundige bepaald. Hierbij zijn de kennisdocumenten van BIJ12 (of soortenstandaarden van RVO), indien deze beschikbaar zijn voor de aangetroffen soorten, leidend voor hoe alternatieve nestgelegenheid aangeboden wordt.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Aanwezigheid van paar- en/of zomerverblijfplaatsen van vleermuizen: indien deze verloren gaan door de renovatiewerkzaamheden is mitigatie noodzakelijk. In overleg met een ecologisch deskundige wordt het ecologisch werkplan zo opgesteld dat schade zoveel mogelijk wordt voorkomen en er voldoende en tijdig wordt gemitigeerd voor de te verdwijnen verblijfplaatsen. Hierbij zijn de kennisdocumenten van BIJ12 leidend voor hoe, wanneer en hoe lang van tevoren er alternatieve nestgelegenheid aangeboden wordt. In beginsel worden de werkzaamheden uitgevoerd in de periode van half augustus tot 1 november, maar dit dient in het ecologisch werkplan nader te worden gespecificeerd. Is mede afhankelijk van het type verblijfplaats en vleermuissoort die zijn aangetroffen. • <u>Voor het verwijderen van kraam- en winterverblijfplaatsen is de bescherming van deze verblijfplaatsen middels dit werkprotocol niet voldoende gewaarborgd en dient een ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd bij het bevoegd gezag.</u> • Indien de verblijfplaats van een steenmarter verloren gaat door de renovatiewerkzaamheden is mitigatie noodzakelijk. In overleg met een ecologisch deskundige wordt het ecologisch werkplan zo opgesteld dat schade zoveel mogelijk wordt voorkomen en er voldoende en tijdig wordt gemitigeerd voor de te verdwijnen verblijfplaatsen.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. • Werkzaamheden onder de waterlijn niet uitvoeren bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. Het betreden van het leefgebied gebeurt bij voorkeur niet in de periode maart t/m augustus. • De voortplantingsplaatsen in de periode april t/m augustus met rust laten.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde (muur)planten worden gemarkeerd. Deze groeiplaatsen worden niet beschadigd, zo nodig wordt door een ecologisch deskundige een passende oplossing bedacht. Indien de vernietiging van deze groeiplaatsen onvermijdelijk is worden beschermde flora en vegetaties buiten de bloeitijd met steen of grond en al verplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedsferen van de werkzaamheden. Een ecologisch deskundige stelt voor deze verplaatsing een plan op.

2-7 Renovatie van kunstwerken en gebouwen

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Renovatiwerkzaamheden (bijvoorbeeld aanbrengen isolatiemateriaal) Herstelwerkzaamheden aan cultuurhistorische bouwwerken Herstelwerkzaamheden aan verharding rondom (kunst)werken, gebouwen en installaties
Locatie:	Het gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Vleermuizen												
Beschermde amfibieën*												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 november – 15 augustus (vleermuizen): Werkzaamheden bij voorkeur niet in deze periode uitvoeren, alhoewel de specifieke periode in het ecologisch werkplan gespecificeerd wordt en afhangt van het soort aangetroffen verblijfplaats(en). Mitigatie voorafgaande aan de werkzaamheden is bij beschadiging of verwijderen paar- en zomerverblijfplaatsen noodzakelijk. <u>Voor kraam- en winterverblijfplaatsen is een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk.</u>												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* betreft de voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Renovatiwerkzaamheden aan kunstwerken en gebouwen worden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- Eventueel voorbereidende werkzaamheden om waterbergings- en watervoorzieningsgebieden aan te leggen dienen te worden uitgevoerd volgens werkprotocol 2-1 "Voorbereiding nieuwe werken".

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Beschermde vogels	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • In het geval er geen jaarrond beschermde nestplaatsen aangetroffen zijn is het toegestaan om bouwwerken al voorafgaande aan het broedseizoen ongeschikt te maken.
--------------------------	---

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de berm en groenstroken die binnen de invloedsfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Nesten van de grote gele kwikstaart, huismus, gierzwaluw en steenuil: verwijdering of beschadiging mag uitsluitend gebeuren wanneer er vooraf vervangende nestgelegenheid wordt aangeboden. De periode van plaatsing, de gewenningsperiode en de eisen waaraan de vervangende nestgelegenheid moet voldoen wordt in overleg met een ecologisch deskundige bepaald. Hierbij zijn de kennisdocumenten van BIJ12 (of soortenstandaarden van RVO), indien deze beschikbaar zijn voor de aangetroffen soorten, leidend voor hoe alternatieve nestgelegenheid aangeboden wordt.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Aanwezigheid van paar- en/of zomerverblijfplaatsen van vleermuizen: indien deze verloren gaan door de renovatiewerkzaamheden is mitigatie noodzakelijk. In overleg met een ecologisch deskundige wordt het ecologisch werkplan zo opgesteld dat schade zoveel mogelijk wordt voorkomen en er voldoende en tijdig wordt gemitigeerd voor de te verdwijnen verblijfplaatsen. Hierbij zijn de kennisdocumenten van BIJ12 leidend voor hoe, wanneer en hoe lang van tevoren er alternatieve nestgelegenheid aangeboden wordt. In beginsel worden de werkzaamheden uitgevoerd in de periode van half augustus tot 1 november, maar dit dient in het ecologisch werkplan nader te worden gespecificeerd. Is mede afhankelijk van het type verblijfplaats en vleermuissoort die zijn aangetroffen. • <u>Voor het verwijderen van kraam- en winterverblijfplaatsen is de bescherming van deze verblijfplaatsen middels dit werkprotocol niet voldoende gewaarborgd en dient een ontheffing van de Wet natuurbescherming te worden aangevraagd bij het bevoegd gezag.</u> • Indien de verblijfplaats van een steenmarter verloren gaat door de renovatiewerkzaamheden is mitigatie noodzakelijk. In overleg met een ecologisch deskundige wordt het ecologisch werkplan zo opgesteld dat schade zoveel mogelijk wordt voorkomen en er voldoende en tijdig wordt gemitigeerd voor de te verdwijnen verblijfplaatsen.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. • Werkzaamheden onder de waterlijn worden niet uitgevoerd bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. Het betreden van het leefgebied gebeurt bij voorkeur niet in de periode maart t/m augustus. • De voortplantingsplaatsen in de periode april t/m augustus met rust laten.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde (muur)planten worden gemarkeerd. Deze groeiplaatsen worden niet beschadigd, zo nodig wordt door een ecologisch deskundige een passende oplossing bedacht. Indien de vernietiging van deze groeiplaatsen onvermijdelijk is worden beschermde flora en vegetaties buiten de bloeitijd met steen of grond en al verplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedsferen van de werkzaamheden. Een ecologisch deskundige stelt voor deze verplaatsing een plan op.

2-8 Afdammen, dempen of verleggen van wateren

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Afdammen van wateren; Dempen van wateren; Verleggen van wateren; Het leegpompen van wateren
Locatie:	Gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Vleermuizen*												
Beschermde amfibieën												
Beschermde amfibieën**												
Ringslang***												
Gestreepte waterroofkever												
Beschermde libellen												
Platte schijfhoren												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen												
1 april – 31 oktober (vleermuizen): De werkzaamheden pas uitvoeren als er een alternatieve vliegroute aanwezig/gerealiseerd is.												
1 november – 31 maart (vleermuizen): In overleg met ecologisch deskundige wordt ecologisch werkplan opgesteld, waarbinnen gezorgd wordt voor het tijdig en voldoende treffen van mitigerende maatregelen.												
1 maart – 15 september (amfibieën): Werklocatie (dagelijks) vooraf controleren op aanwezige amfibieën. Deze worden in overleg met een ecologisch deskundige en zonder ze te beschadigen overgeplaatst naar een geschikt biotoop.												
1 oktober – 1 december (platte schijfhoren, gestreepte waterroofkever, beschermde libellen): Er dient minstens 25% van de vegetatie en waterbodem gespaard te blijven.												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* Betreft vliegroute van vleermuizen

** Betreft voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

*** Betreft voortplantingsplaatsen van de ringslang

In de bovenstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Bij het afdammen, dempen of verleggen van een watergang worden de werkzaamheden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- Eventueel voorbereidende werkzaamheden om de duikers en stuwen aan te leggen dienen te worden uitgevoerd volgens het werkprotocol 2-1 'Voorbereiding nieuwe werken'.
- Kleinschalige snoei- en dunningswerkzaamheden dienen uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • De werklocatie mag voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of het terrein dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels. • Gronddepots mogen niet worden afgegraven als zich daarin broedende vogels bevinden. Wanneer men broedende vogels wil voorkomen kan voorafgaand aan het broedseizoen de aanwezige gronddepots een flauwe wand geven in plaats van een steile óf het gehele gronddepot kan worden afgedekt met stevig (landbouw)zeil.
------------------------------	---

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • Nesten van de ijsvogel en oeverzwaluw: er dient een omgevingscheck te worden uitgevoerd door een ecologisch deskundige naar de beschikbaarheid c.q. geschiktheid van de omgeving voor nestgelegenheid. Enkel wanneer er voldoende nestgelegenheid is mogen de bestaande nesten, buiten het broedseizoen, worden aangetast of verwijderd.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Wateren in de buurt van bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol mogen niet worden gedempt.</u> Bij werkzaamheden wordt binnen de kraamperiode een afstand van minimaal 50 meter aangehouden, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Deze afstanden worden in het veld gemarkeerd. Binnen de kraamperiode mag in de directe omgeving van de burcht geen waterstandsverlaging worden toegepast. Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. • Leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis: werkzaamheden uitvoeren buiten de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode). Deze leefgebieden in beginsel niet betreden.

	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde zoogdieren dat door werkzaamheden permanent verloren gaat dient voorafgaande aan de werkzaamheden en in de buurt van de werklocatie te worden gecompenseerd, door het aanbieden van aanvullend leefgebied. Dit wordt in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd, zodoende dat het functionele leefgebied van die soorten behouden blijft. • Vooraf onderzoeken of een te dempen watergang een functie heeft als foerageergebied en/of vliegroute van vleermuizen (met name water- en meervleermuis). Indien dit het geval is moet er altijd een alternatieve vliegroute aanwezig zijn of worden aangeboden (mitigatie). Is in overleg met een ecologisch deskundige bepaald dat alternatieve vliegroute aanwezig is, dan worden de werkzaamheden uitgevoerd in de periode van 1 november tot 1 maart. Worden werkzaamheden buiten deze periode uitgevoerd, dan dient in overleg met een ecologisch deskundige een ecologisch werkplan te worden opgesteld, waarbij de mitigerende maatregelen voldoende en tijdig worden toegepast. In het ecologisch werkplan dient een blijvende functionaliteit van het leefgebied van de vleermuizen gewaarborgd te zijn.
Beschermde vissen	<p><u>In beginsel worden er geen wateren gedempt of afgedamd als daarin beschermde vissen voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Bij het dempen van afgesloten wateren worden de aanwezige vissen afgevangen en elders, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden, uitgezet. • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. • Er worden geen werkzaamheden uitgevoerd bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde amfibieën	<p><u>In beginsel worden er geen wateren gedempt of afgedamd als daarin beschermde amfibieën voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde amfibieën: werkzaamheden uitvoeren in de periode 15 september tot 1 maart. Indien werkzaamheden in periode 1 maart tot 15 september worden uitgevoerd dient het gedeelte van de werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan. • Voortplantingsplaatsen: werkzaamheden niet uitvoeren in de periode april t/m augustus. • Leefgebied van beschermde amfibieën dat door werkzaamheden permanent verloren gaat dient voorafgaande aan de werkzaamheden in de buurt van de werklocatie te worden gecompenseerd, door het aanbieden van aanvullend leefgebied. Dit wordt in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd, zodoende dat het functionele leefgebied van die soorten behouden blijft. • Er worden geen werkzaamheden uitgevoerd bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde reptielen	<p><u>In beginsel worden er geen wateren gedempt of afgedamd als daar beschermde reptielen voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde reptielen: werkzaamheden uitvoeren in de periode 1 maart tot 1 november. Het gedeelte van de werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige reptielen. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, vervoerd naar een gebied buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Indien er een hoge dichtheid van reptielen is wordt de werklocatie uitgerasterd met een reptielenscherm en worden de eventueel daarbinnen aanwezige reptielen zonder deze te beschadigen weggevangen en buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst. • Voortplantingsgebied ringslang: geen werkzaamheden uitvoeren van maart t/m juli. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd.
Beschermde weekdieren	<p><u>In beginsel worden er geen wateren gedempt of afgedamd als daar beschermde weekdieren voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde weekdieren dat door werkzaamheden permanent verloren gaat dient voorafgaande aan de werkzaamheden in de buurt van de werklocatie te worden gecompenseerd, door het aanbieden van aanvullend leefgebied. Dit nieuwe leefgebied moet door de beschermde soorten zelfstandig of met hulp van de mens bereikt kunnen worden (bijvoorbeeld het graven van een tijdelijke watergang tussen te dempen water en nieuw leefgebied). Dit wordt in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd, zodoende dat het functionele leefgebied van die soorten behouden blijft.
Beschermde insecten	<p><u>In beginsel worden er geen wateren gedempt of afgedamd als daar beschermde insecten voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, hier geen voertuigen parkeren en er wordt hier geen grond of materiaal opgeslagen. • In het leefgebied van de gestreepte waterroofkever en beschermde libellen (waaronder de groene glazenmaker) wordt vegetatie in het natte profiel alleen verwijderd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de watervegetatie en de waterbodem blijft gespaard. Krabbenscheer wordt overgeplaatst naar nieuw water in het geval de groene glazenmaker binnen de werklocatie voorkomt. • Indien werkzaamheden vanuit waterveiligheid of de realisatie van een natuurproject (in het belang van bescherming flora en fauna) worden uitgevoerd, wordt in overleg met een ecologisch deskundige een passende oplossing uitgewerkt in het ecologisch werkplan.
Beschermde planten	<p><u>In beginsel worden er geen wateren gedempt of afgedamd als daar beschermde insecten voorkomen. Mocht dit onvermijdelijk zijn dan gelden minimaal de volgende voorwaarden:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, hier geen voertuigen parkeren en er wordt hier geen grond of materiaal opgeslagen. • Indien werkzaamheden vanuit waterveiligheid of de realisatie van een natuurproject (in het belang van bescherming flora en fauna) worden uitgevoerd, wordt in overleg met een ecologisch deskundige een passende oplossing uitgewerkt in het ecologisch werkplan. Deze oplossing bestaat in ieder geval uit het verplaatsen van de groeiplaatsen, met een ruime hoeveelheid grond, naar een ander geschikt biotoop.

2-9 Ontmanteling baggerdepot

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Afvoer baggerslib; Verwijderen dijken en ophogingen die dienden als rand van het depot; Nazorg voor terrein (afvoer restanten baggerslib, materiaal e.d.); Egaliseren van het terrein (afhankelijk van nieuwe invulling)
Locatie:	Het gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Beschermde amfibieën*												
Beschermde amfibieën**												
Voorkeursperiode												
De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels):												
Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* Met betrekking tot voorplantingsplaatsen

** Met betrekking tot graafwerkzaamheden in het leefgebied van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Bij het ontmantelen van een baggerdepot worden de werkzaamheden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • De waterkering mag voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of de waterkering dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels. • Gronddepots mogen niet worden afgegraven als zich daarin broedende vogels bevinden. Wanneer men wil broedende vogels wil voorkomen kan voorafgaande aan het broedseizoen de aanwezige gronddepots een flauwe wand geven in plaats van een steile óf het gehele gronddepot kan worden afgedekt met stevig (landbouw)zeil.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • De mogelijke vestiging van de rugstreeppad door plasvorming kan worden voorkomen door plassen zo snel mogelijk te dempen.

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de bermen en groenstroken die binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. Indien nodig worden de werkzaamheden eventueel handmatig uitgevoerd. Werkzaamheden in beginsel in de periode september t/m december uitvoeren. • Leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis: werkzaamheden uitvoeren buiten de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode). Werkzaamheden zodanig uitvoeren dat de oevers in dit leefgebied niet beschadigd worden, door deze niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. Het betreden van het leefgebied gebeurt bij voorkeur niet in de periode maart t/m augustus. Als graafwerkzaamheden in dit leefgebied noodzakelijk zijn worden deze buiten de periode van 1 november tot 1 april uitgevoerd. • De voortplantingsplaatsen in de periode april t/m augustus met rust laten. • Plassen die zich op de werklocatie vormen worden zo snel mogelijk gedempt om te voorkomen dat rugstreeppadden zich hier vestigen. Mocht dit niet mogelijk zijn of is het hiervoor te laat, dan worden deze plassen omrasterd met een amfibieënscherm. De rugstreeppadden die zich op de werklocatie bevinden worden onder leiding van een ecologisch deskundige gevangen en verplaatst naar een geschikt biotoop dat zich buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden bevindt.
Beschermde reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde reptielen: werkzaamheden in beginsel uitvoeren in de periode maart t/m oktober. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd.
Beschermde insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, hier geen voertuigen parkeren en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.
Beschermde planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten worden in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, hier geen voertuigen parkeren en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen. • Indien zich in het baggerdepot beschermde planten hebben gevestigd is het toegestaan om deze, in overleg met een ecologisch deskundige, met een ruime hoeveelheid grond te verplaatsen naar een ander geschikt biotoop.

2-10 Buitengewoon onderhoud aan waterkeringen

Werkprotocol:	Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting
Werkzaamheden:	Grootschalig en incidenteel onderhoud waterkeringen; Op grote schaal vullen van gaten en verzakkingen met grond; Aanvullen oeverbeschoeiing met basaltblokken; Grootschalige herstelwerkzaamheden aan beschoeiingen
Locatie:	Waterkeringen in het gehele beheersgebied van HDSR

1. Voorbereidende maatregelen

Deze staan uitgebreid omschreven in de factsheet voorbereidende maatregelen.

2. Activiteitenkalender

In de onderstaande tabel staan de perioden weergegeven waarin werkzaamheden wel (lichtblauw), enkel na het treffen van extra maatregelen (middelste tint blauw) of niet (donkerblauw) mogen worden uitgevoerd. Deze tabel geldt voor zowel paragraaf 3 en paragraaf 4 van dit werkprotocol.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Beschermde soorten of broedvogels zijn <u>afwezig</u>												
Broedvogels												
Waterspitsmuis Noordse woelmuis												
Grote modderkruiper												
Beschermde amfibieën*												
Platte schijfhoren												
Voorkeursperiode De werkzaamheden kunnen, mits de algemene zorgplicht gevolgd wordt, zonder verdere beperkingen worden uitgevoerd.												
15 maart – 15 juli (broedvogels): Werkzaamheden pas uitvoeren wanneer de werklocatie vooraf is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen.												
1 oktober – 1 december (platte schijfhoren): Er dient minstens 25% van de vegetatie en waterbodem gespaard te blijven. Werkzaamheden in deze periode niet uitvoeren tenzij primaire waterschapstaken dit vereisen.												

* het betreft hier de voortplantingsplaatsen van beschermde amfibieën

3. Uitvoeren werkzaamheden volgens algemene zorgplicht

In het broedseizoen (15 maart – 15 juli) is het uitvoeren van werkzaamheden enkel toegestaan wanneer de werklocatie voorafgaande aan de werkzaamheden is gecontroleerd en er geen broedgevallen zijn aangetroffen. Let op: een aantal soorten start al vroeg in het jaar met nestelen, ook kunnen er met name in rietlanden en rietoevers broedgevallen na 15 juli zijn. Daarnaast zijn de nesten van een aantal vogelsoorten jaarrond beschermd, dus ook als deze op dat moment niet bezet zijn.

Bij buitengewoon onderhoud aan waterkeringen worden de werkzaamheden op een zodanige wijze uitgevoerd dat schade aan soorten nihil is of redelijkerwijs tot een minimum wordt beperkt. Alle te nemen maatregelen worden op een plankaart met toelichting vastgelegd, in een aantal gevallen is markering in het veld noodzakelijk.

De rijsnelheid van de machines ligt zo laag mogelijk, liefst stapvoets. Er wordt één kant opgewerkt, waarbij barrièrewerking in de vluchtroute zoveel mogelijk wordt voorkomen. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen. Schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen wordt voorkomen door deze plaatsen niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden of te dicht te passeren. De werkzaamheden vinden in de daglichtperiode

plaats. Mocht het noodzakelijk zijn om werkzaamheden toch na zonsondergang uit te voeren dan wordt uitstraling van de verlichting zoveel mogelijk voorkomen.

- o Kleinschalige snoei- en dunningswerkzaamheden dienen uitgevoerd te worden volgens het werkprotocol 1-5 'Snoeien en dunnen van opgaande beplanting'.

Soort(groep) specifieke maatregelen in het kader van de algemene zorgplicht

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren worden altijd gespaard, ook buiten het broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. • De waterkering mag voorafgaand aan het broedseizoen en de werkzaamheden ongeschikt gemaakt worden voor broedvogels. Dit kan gedaan worden door de vegetatie zeer kort te houden, te frezen en/of de waterkering dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend om de vestiging van broedvogels te voorkomen, niet het verjagen van <u>aanwezige</u> broedende vogels.
Amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Houtachtige objecten als houtrillen, boomstronken en bladhopen worden in de periode oktober t/m maart zoveel mogelijk ontzien in verband met overwinterende amfibieën. Dit geldt als voorzorgsmaatregel, ongeacht of de aanwezigheid van amfibieën is vastgesteld

4. Uitvoeren werkzaamheden bij aanwezigheid van beschermde soorten

Soort(groep) specifieke maatregelen

Broedvogels en nesten	<ul style="list-style-type: none"> • Werkzaamheden kunnen in het broedseizoen (15 maart tot 15 juli) worden uitgevoerd, echter enkel wanneer er geen broedgevallen binnen de werklocatie zijn vastgesteld. Dit geldt ook voor de berm en groenstroken die binnen de invloedssfeer van de werkzaamheden vallen. Let hierbij op dat ook buiten het broedseizoen vogels tot broeden kunnen komen. • In gebruik zijnde nesten van de meerkoet mogen, mits dit voorzichtig en zorgvuldig gebeurt, buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden geplaatst worden.
Beschermde zoogdieren	<ul style="list-style-type: none"> • Bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol: binnen kraamperiode is de minimaal aan te houden afstand 50 meter, buiten de kraamperiode is de minimale afstand 20 meter met uitzondering van profileringswerkzaamheden op het water of aan de andere zijde van het water (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december). Alleen in zeer dringende gevallen is buiten de kraamperiode een kortere afstand toegestaan, mits de burcht niet wordt beschadigd. Schade aan burchten en het functionele leefgebied van deze soorten wordt in overleg met een ecologisch deskundige zoveel mogelijk voorkomen. Indien nodig worden de werkzaamheden eventueel handmatig uitgevoerd. Werkzaamheden in beginsel uitvoeren in de periode september t/m december. • Leefgebied (oevers en natte ruigten) van de waterspitsmuis of de noordse woelmuis: werkzaamheden uitvoeren buiten de periode april t/m oktober (voortplantingsperiode). Werkzaamheden zo uitvoeren dat oevers niet beschadigd raken, door deze oevers niet met zwaar (gemotoriseerd) materieel te berijden.
Beschermde vissen	<ul style="list-style-type: none"> • Bij aanwezigheid van de grote modderkruiper worden werkzaamheden onder de waterlijn uitsluitend in overleg met een ecologisch deskundige uitgevoerd. Hierbij wordt voorkomen dat het leefgebied van deze soorten wordt beschadigd. • Aanwezigheid grote modderkruiper: geen werkzaamheden in het natte profiel uitvoeren in de periode april t/m augustus. • Werkzaamheden onder de waterlijn worden niet uitgevoerd bij watertemperaturen rond de 0° C of boven de 25° C. Eventueel kunnen extra maatregelen worden afgestemd met een ecologisch deskundige.
Beschermde amfibieën	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde amfibieën wordt in het veld gemarkeerd, met uitzondering van die van de rugstreeppad. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel. Het betreden van het leefgebied gebeurt bij voorkeur niet in de periode maart t/m augustus. • Gedeelte werklocatie waar die dag werkzaamheden worden uitgevoerd worden vooraf gecontroleerd op aanwezige amfibieën. De aangetroffen dieren worden, zonder deze te beschadigen, overgeplaatst naar een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden. Bij het wegvangen worden, in overleg met een ecologisch deskundige, maatregelen genomen om verspreiding van voor amfibieën schadelijke schimmelinfecties tegen te gaan. • De voortplantingsplaatsen in de periode april t/m augustus met rust laten.

Beschermd reptielen	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied beschermde reptielen: werkzaamheden in beginsel in de periode maart t/m oktober uitvoeren. In de periode van april t/m september wordt de werklocatie uitgerasterd met behulp van een reptielenscherm. De binnen de afscherming aanwezige dieren worden weggevangen en in een geschikt biotoop buiten de invloedssfeer van de werkzaamheden losgelaten. • Broedhopen van de ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd. • Op plaatsen waar de ringslang overwinterd (onder basaltstenen, in oeverbeschoeiing of -verdediging) wordt bij voorkeur niet in de periode van oktober tot maart gewerkt
Beschermd insecten	<ul style="list-style-type: none"> • Leefgebied van beschermde insecten wordt in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, hier geen voertuigen parkeren en er wordt hier geen grond of materialen opgeslagen.
Beschermd weekdieren	<ul style="list-style-type: none"> • In het leefgebied van de platte schijfhoren worden werkzaamheden alleen uitgevoerd in de periode van 1 oktober tot 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodem blijft gespaard.
Beschermd planten	<ul style="list-style-type: none"> • Groeiplaatsen van beschermde planten: werkzaamheden in beginsel uitvoeren in de periode van 15 september tot 1 maart. De groeiplaatsen worden in het veld gemarkeerd. Indien dit voor het uitvoeren van de werkzaamheden noodzakelijk is wordt het leefgebied te voet betreden. Deze gebieden niet berijden met zwaar (gemotoriseerd) materieel, hier geen voertuigen parkeren en er wordt hier geen grond of materiaal opgeslagen.

Bijlagen overzicht

Bijlage 1: Definities

Bijlage 2: Ecologisch deskundige

Bijlage 3: Beschermingsregimes van de Wet natuurbescherming

Bijlage 4: Soortenlijsten behorende bij artikel 3.1, artikel 3.5 en artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming

Bijlage 5: Overzicht algemene vrijstelling Wet natuurbescherming

Bijlage 6: Jaarrond beschermde vogelnesten

Bijlage 7: Goedkeuringsbesluit Meetnet beschermde flora en fauna

Bijlage 1 Definities

Algemene zorgplicht

De zorgplicht die volgt uit artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming houdt in dat eenieder voldoende zorg draagt om in het wild levende planten en dieren (ongeacht hun beschermingsstatus) niet te schaden. Dit betekent dat de werkzaamheden waarbij vermoedt kan worden dat ze schadelijk zijn voor de aanwezige soorten zoveel mogelijk vermeden worden of er zoveel mogelijk zorg wordt gedragen dat bij doorgang van de werkzaamheden de schadelijke effecten uitblijven, vermeden worden of worden verzacht.

Beschermde soorten

Plant- en diersoorten die onder de Wet natuurbescherming beschermd zijn, volgend uit de wetsartikelen 3.1, artikel 3.5 en artikel 3.10.

Bestendig Beheer en Onderhoud

Hiertoe behoren de werkzaamheden die er op gericht zijn om de bestaande situatie te behouden en die behoren tot de beroepspraktijk van waterschappen. Werkzaamheden die behoren tot 'Bestendig Beheer en Onderhoud' worden al lang op deze wijze uitgevoerd en hebben niet verhinderd, of er zelfs aan bijgedragen, dat er zich beschermde soorten op de locaties van beheer en onderhoud gevestigd hebben. Voorbeelden van werkzaamheden die hieronder vallen zijn het schonen van watergangen en het maaien van waterkeringen.

Diffuus voorkomen

Soorten komen diffuus voor indien zij niet geclusterd maar verspreid in een gebied voorkomen, vaak in lage aantallen. Ondanks dat de aantallen laag zijn kunnen zij door een ruime verspreiding op veel plaatsen aangetroffen worden.

Natte profiel

Het gedeelte van de watergang waarin zich het water bevindt. De droge oevers en taluds behoren niet tot het natte profiel.

Ontheffing

Een besluit waarbij voor een concreet geval een eenmalige uitzondering van een verbodsbepaling van toepassing is (zie ook 'vrijstelling').

Ontheffing Wet natuurbescherming

Is een vereiste om in het geval dat verbodsbepalingen van de Wet natuurbescherming ten aanzien van beschermde soorten (artikel 3.1, artikel 3.5 en/of artikel 3.10) overtreden worden werkzaamheden doorgang te kunnen geven. De Gedragscode Wnb biedt middels de vrijstellingsmogelijkheden een alternatief voor deze ontheffingsplicht. Echter wanneer de voorgenomen werkzaamheden niet vallen onder deze gedragscode en dus niet in aanmerking komen voor vrijstelling is een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk. De ontheffingsaanvraag zal onderworpen worden aan een lichte of uitgebreide toets, afhankelijk van de soorten die op de locatie voorkomen.

Primaire waterschapstaken

De primaire taken van HDSR zijn het beheer en onderhoud aan watergangen ten aanzien van de waterkwaliteit en -kwantiteit en het beheer van waterkeringen in het kader van veiligheid. Tot het waterkwaliteitsbeheer behoort onder andere het voldoen aan de chemische en ecologische doelstellingen die geëist worden vanuit de Kaderrichtlijn Water. Om de ecologische doelstellingen te kunnen behalen en om te voldoen aan de waterkwantiteitsborging zijn hydromorfologische ingrepen in het watersysteem onvermijdelijk. Hiertoe behoren onder andere de primaire waterschapstaken:

- aanpassingen van de oeverinrichting,
- hermeandering of profielaanpassing van watergangen,
- realiseren van nieuw oppervlaktewater,
- demping van bestaande watergangen.

Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting

Hiertoe behoren de werkzaamheden die een grote verandering van de bestaande situatie inhouden of die er op gericht zijn een nieuwe situatie c.q. inrichting te creëren. Voorbeelden van dit soort ingrepen zijn de sloop van een gemaal, aanleg van een kade en het dempen van een bestaande watergang.

Tijdelijke wegen

Wegen met een tijdelijk karakter waarover voertuigen zich van en naar de werklocatie begeven, voor zover dit geen verharde wegen betreft.

Vrijstelling

Algemeen geldende uitzondering van een verbodsbepaling voor een bepaald aantal ingrepen/werkzaamheden. De Gedragscode Wnb geldt als een vrijstellingsmogelijkheid voor de ontheffingsplicht van de Wet natuurbescherming (zie ook ontheffing). Daarnaast geldt vanuit de provincies voor een aantal beschermde soorten een vrijstelling voor bepaalde werkzaamheden.

Werklocatie

Een terrein waar in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' of 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Inrichting' werkzaamheden plaatsvinden.

Bijlage 2 Ecologisch deskundige

Wat wordt verstaan onder een ecologisch deskundige is omschreven in Kader 1. Onder erkende onderzoeksmethode worden de inventarisatiemethoden verstaan zoals beschreven in de factsheets van BIJ12 (of anders de Soortenstandaards van RVO). Indien methodisch betere werkwijzen mogelijk zijn is het toegestaan om af te wijken van de hierboven genoemde inventarisatiemethoden.

Onder een **ecologisch deskundige** verstaat de wetgever een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of te begeleiden en daarnaast aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van specifieke ecologie van de desbetreffende soort(en). Hij of zij voldoet aan een of meer van deze punten:

- hij of zij heeft een afgeronde hbo- of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; of
- hij of zij heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt de Flora- en faunawet of Wet natuurbescherming (onderdeel soortenbescherming), soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en
- hij of zij is werkzaam voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- hij of zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de soortenbescherming en is werkzaam of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of
- hij of zij zet zich aantoonbaar actief in op het gebied van de monitoring en/of bescherming.

Indien een of meer kenmerken van toepassing zijn, kan ook een waterschapsmedewerker als 'ecologisch deskundige' optreden.

Kader 1 | Ecologisch deskundige, naar Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Bijlage 3 Beschermingsregimes van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming is per 1 januari 2017 in werking getreden en vervangt daarmee de Natuurbeschermingswet, de Flora- en faunawet en de Boswet. Evenals in de Flora- en faunawet het geval was is door opname in de Wet natuurbescherming de soortbescherming uit de Europese Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn in de nationale wetgeving geïmplementeerd. De Wet natuurbescherming kent drie beschermingsregimes die elk een eigen soortenlijst van beschermde soorten hebben. De soortenlijsten zijn te vinden in Bijlage 4 van dit rapport.

De zwaarte van bescherming verschilt voor de drie in de wet opgenomen beschermingsregimes. De verbodsbepalingen komen voor de drie regimes grotendeels overeen, echter de belangen die als grondslag kunnen dienen voor een ontheffing en de eisen die voor een ontheffing gelden verschillen. Als grondslag voor een ontheffing van de Wet natuurbescherming geldt voor alle drie de beschermingsregimes dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat. Artikel 3.1 kent daarnaast de eis dat "de maatregelen leiden niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de desbetreffende soort." Voor artikel 3.5 en artikel 3.10 geldt de aanvullende eis dat "er wordt geen afbreuk gedaan aan het streven de populaties van de betrokken soort in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan." De drie beschermingsregimes zijn:

Artikel 3.1 Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Deze soorten genieten in de Wet natuurbescherming de zwaarste vorm van bescherming. Naast deze bescherming geldt altijd ook de algemene zorgplicht uit artikel 1.11. De soorten die onder dit regime beschermd zijn volgen uit de Europese Vogelrichtlijn en betreft alle in Nederland van nature voorkomende vogels. Voor deze soorten geldt dat voor werkzaamheden in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' en 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Ingrepen' een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk is. Indien de werkzaamheden worden uitgevoerd conform de richtlijnen van de door de minister goed gekeurde Gedragscode Wnb vallen de werkzaamheden onder de vrijstelling vanuit de Wet natuurbescherming.

De verbodsbepalingen voor dit beschermingsregime zijn:

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Artikel 3.5 Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Deze soorten genieten in de Wet natuurbescherming, op de soorten die zijn opgenomen in artikel 3.1 na, de zwaarste vorm van bescherming. Naast deze bescherming geldt altijd ook de algemene zorgplicht uit artikel 1.11. De soorten die onder dit regime beschermd zijn volgen uit bijlage IV, onderdeel a van de Europese Habitatrichtlijn, bijlage II van het Verdrag van Bern en/of bijlage I van het Verdrag van Bonn. Voor deze soorten geldt dat voor werkzaamheden in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' en 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Ingrepen' een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk is. Indien de werkzaamheden worden uitgevoerd conform de richtlijnen van de door de minister goed gekeurde Gedragscode Wnb vallen de werkzaamheden onder de vrijstelling vanuit de Wet natuurbescherming.

De verbodsbepalingen voor dit beschermingsregime zijn:

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Artikel 3.10 Beschermingsregime andere soorten

Deze soorten genieten in de Wet natuurbescherming de minst zware vorm van bescherming. Naast deze bescherming geldt altijd ook de algemene zorgplicht uit artikel 1.11. De soorten die onder dit regime vallen zijn op grond van nationale bepalingen beschermd. Voor deze soorten geldt dat voor werkzaamheden in het kader van 'Bestendig Beheer en Onderhoud' en 'Ruimtelijke Ontwikkeling en Ingrepen' een ontheffing van de Wet natuurbescherming noodzakelijk is. Indien de werkzaamheden worden uitgevoerd conform de richtlijnen van de door de minister goed gekeurde Gedragscode Wnb vallen de werkzaamheden onder de vrijstelling vanuit de Wet natuurbescherming. Voor een aantal van deze soorten geldt een algemene vrijstelling, voor het beheersgebied van HDSR zijn deze bepaald door de Provincie Utrecht en de Provincie Zuid-Holland. De lijst met soorten waarvoor een algemene vrijstelling geldt is opgenomen in Bijlage 5.

De verbodsbepalingen voor dit beschermingsregime zijn:

1. Onverminderd [artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid](#), is het verboden:
  - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de [bijlage](#), onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
  - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
  - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de [bijlage](#), onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de bosmuis, de huisspitsmuis en de veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

Bijlage 4 Soortenlijsten behorende bij artikel 3.1, artikel 3.5 en artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming

In de Wet natuurbescherming zijn voor soortbescherming drie beschermingsregimes opgenomen. Deze regimes horen bij artikel 3.1, artikel 3.5 en artikel 3.10. De soortenlijsten die horen bij deze beschermingsregimes zijn hieronder weergegeven.

Artikel 3.1 Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Vogels	Verdrag
Alle van nature in Nederland voorkomende vogels	Vogelrichtlijn

Artikel 3.5 Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Zoogdieren	Verdrag
Vleermuizen	
Bechsteins vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Bosvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Brandts vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Franjestaart	Habitatrichtlijn bijlage IV
Gewone baardvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Gewone dwergvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Gewone grootoorvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Grijze grootoorvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Grote hoefijzerneus	Habitatrichtlijn bijlage IV
Grote rosse vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Ingekorven vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Kleine dwergvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Kleine hoefijzerneus	Habitatrichtlijn bijlage IV
Laatvlieger	Habitatrichtlijn bijlage IV
Meervleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Mopsvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Noordse vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Rosse vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Ruige dwergvleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Tweekleurige vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Vale vleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Watervleermuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Overige zoogdieren	
Bever	Habitatrichtlijn bijlage IV
Hamster	Habitatrichtlijn bijlage IV + Bern bijlage II
Hazelmuis	Habitatrichtlijn bijlage IV + Bonn bijlage I
Lynx	Habitatrichtlijn bijlage IV
Noordse woelmuis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Otter	Habitatrichtlijn bijlage IV
Wilde kat	Habitatrichtlijn bijlage IV
Wolf	Habitatrichtlijn bijlage IV

Vissen	Verdrag
Houting	Habitatrichtlijn bijlage IV
Steur	Habitatrichtlijn bijlage IV
Mossen	Verdrag
Geel schorpioenmos	Bern bijlage II
Tonghaarmuts	Bern bijlage II
Amfibieën	Verdrag
Boomkikker	Habitatrichtlijn bijlage IV
Geelbuikvuurpad	Habitatrichtlijn bijlage IV
Heikikker	Habitatrichtlijn bijlage IV
Kamsalamander	Habitatrichtlijn bijlage IV
Knoflookpad	Habitatrichtlijn bijlage IV
Poelkikker	Habitatrichtlijn bijlage IV
Rugstreepad	Habitatrichtlijn bijlage IV
Vroedmeesterpad	Habitatrichtlijn bijlage IV
Reptielen	Verdrag
Glade slang	Habitatrichtlijn bijlage IV
Muurhagedis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Zandhagedis	Habitatrichtlijn bijlage IV
Planten	Verdrag
Drijvende waterweegbree	Habitatrichtlijn bijlage IV + Bern bijlage II
Groenknolorchis	Habitatrichtlijn bijlage IV + Bern bijlage II
Kleine vlotvaren	Bern bijlage II
Kruipend moerasscherm	Habitatrichtlijn bijlage IV + Bern bijlage II
Liggende raket	Bern bijlage II
Zomerschroeforchis	Habitatrichtlijn bijlage IV + Bern bijlage II
Weekdieren	Verdrag
Bataafse stroommossel	Habitatrichtlijn bijlage IV
Platte schijfhoren	Habitatrichtlijn bijlage IV
Ongewervelden	Verdrag
Brede geelrandwaterroofkever	Habitatrichtlijn bijlage IV
Bronslibel	Habitatrichtlijn bijlage IV
Donker pimperlblauwtje	Bern bijlage II
Gaffellibel	Habitatrichtlijn bijlage IV
Gestreepte waterroofkever	Habitatrichtlijn bijlage IV
Gevlekte witsnuitlibel	Habitatrichtlijn bijlage IV
Groene glazenmaker	Habitatrichtlijn bijlage IV
Heldenbok	Habitatrichtlijn bijlage IV
Juchtlerkever	Habitatrichtlijn bijlage IV
Mercurwaterjuffer	Bern bijlage II
Moerasparelmoervlinder	Bern bijlage II
Noordse winterjuffer	Habitatrichtlijn bijlage IV
Oostelijke witsnuitlibel	Habitatrichtlijn bijlage IV
Pimpernelblauwtje	Bern bijlage II
Rivierrombout	Bern bijlage II
Sierlijke witsnuitlibel	Habitatrichtlijn bijlage IV
Teunisbloempijlstaart	Habitatrichtlijn bijlage IV
Vermiljoenkever	Habitatrichtlijn bijlage IV
Grote vuurvlinder	Bern bijlage II

Artikel 3.10 Beschermingsregime andere soorten

Zoogdieren

Aardmuis
Boommarter
Bosmuis
Bunzing
Damhert
Das
Dwergmuis
Dwergspitsmuis
Edelhert
Eekhoorn
Egel
Eikelmuis
Gewone bosspitsmuis
Gewone zeehond
Grote bosmuis
Grijze zeehond
Haas
Hermelijn
Huisspitsmuis
Konijn
Molmuis
Ondergrondse woelmuis
Ree
Rosse woelmuis
Steenmarter
Tweekleurige bosspitsmuis
Veldmuis
Veldspitsmuis
Vos
Waterspitsmuis
Wezel
Wild zwijn
Woelrat

Vissen

Beekdonderpad
Beekprik
Elrits
Gestippelde alver
Grote modderkruiper
Kwabaal

Amfibieën

Alpenwatersalamander
Bruine kikker
Gewone pad
Kleine watersalamander
Meerkikker
Middelste groene kikker
Vinpootsalamander
Vuursalamander

Reptielen

Adder
Hazelworm
Levendbarende hagedis
Ringslang

Ongewervelden

Aardbeivlinder
Beekrombout
Bosbeekjuffer
Bosparelmoervlinder
Bruin dikkopje
Bruine eikenpage
Donker pimpernelblauwtje
Donkere waterjuffer
Duinparelmoervlinder
Europese rivierkreeft
Gentiaanblauwtje
Gevlekte glanslibel
Gewone bronlibel
Grote parelmoervlinder
Grote vos
Grote vuurvlinder
Grote weerschijnvlinder
Hoogveenglanslibel
Iepenpage
Kempense heidelibel
Kleine heivlinder
Kleine ijsvogelvlinder
Kommavlinder
Pimpernelblauwtje
Sleedoornpage
Speerwaterjuffer
Spiegeldikkopje
Veenbesblauwtje
Veenbesparelmoervlinder
Veenhooibeestje
Veldparelmoervlinder
Vliegend hert
Zilveren maan

Planten

Akkerboterbloem
Akkerdoornzaad
Akkerogentroost
Beklierde ogentroost
Berggamander
Bergnachtorchis
Blaasvaren
Blauw guichelheil
Bokkenorchis
Bosboterbloem
Bosdravik
Brave hendrik
Brede wolfsmelk
Breed wollegras
Bruinrode wespenorchis
Dennenorchis
Dreps
Echte gamander
Franjgentiaan
Geelgroene wespenorchis
Geplooid vrouwenmantel
Getande veldsla
Gevlekt zonneroosje
Glad biggenkruid

Gladde zegge
Groene nachtorchis
Groensteel
Groot spiegelklokje
Grote bosaardbei
Grote leeuwenklauw
Honingorchis
Kalkboterbloem
Kalketrip
Karthuizer anjer
Karwijselie
Kleine ereprijs
Kleine schorseneer
Kleine wolfsmelk
Kluwenklokje
Knollathyrus
Knolspirea
Korensla
Kranskarwij
Kruiptijm
Lange zonnedaaw
Liggende ereprijs
Moerasgamander
Muurbloem
Naakte lathyrus
Naaldenkervel
Pijlscheefkalk
Roggelelie
Rood peperboompje
Rozenkransje
Ruw pazelzaad
Scherpkruid
Schubvaren
Schubzegge
Smalle raai
Spits havikskruid
Steenbraam
Stijve wolfsmelk
Stofzaad
Tengere distel
Tengere veldmuur
Trosgamander
Veenbloembies
Vliegenorchis
Vroege ereprijs
Wilde averuit
Wilde ridderspoor
Wilde weit
Wolfskers
Zandwolfsmelk
Zinkviooltje
Zweedse kornoelje

Bijlage 5 Overzicht algemene vrijstellingen Wet natuurbescherming voor HDSR

Behoudens de maatregelen die verplicht zijn vanuit de algemene zorgplicht, volgend uit artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming, gelden er voor de beschermde soorten in de onderstaande tabel geen nadere voorwaarden wat betreft de periode en werkwijze. Deze lijst komt overeen met de soorten die genoemd zijn in bijlage 13 van de Regeling natuurbescherming van 16 oktober 2016 en die door de meeste provincies is overgenomen. Dit geldt ook voor het beheersgebied van HDSR (Provincie Utrecht en Provincie Zuid-Holland).

Soortgroep	Soort
Zoogdieren	Aardmuis
Zoogdieren	Bosmuis
Zoogdieren	Bunzing
Zoogdieren	Dwergmuis
Zoogdieren	Dwergspitsmuis
Zoogdieren	Egel
Zoogdieren	Gewone bosspitsmuis
Zoogdieren	Haas
Zoogdieren	Hermelijn
Zoogdieren	Huisspitsmuis
Zoogdieren	Konijn
Zoogdieren	Ondergrondse woelmuis
Zoogdieren	Ree
Zoogdieren	Rosse woelmuis
Zoogdieren	Tweekleurige bosspitsmuis
Zoogdieren	Veldmuis
Zoogdieren	Vos
Zoogdieren	Wezel
Zoogdieren	Woelrat
Amfibieën	Bruine kikker
Amfibieën	Gewone pad
Amfibieën	Kleine watersalamander
Amfibieën	Meerkikker
Amfibieën	Middelste groene kikker / Bastaardkikker

Bijlage 6 Jaarrond beschermde vogelnesten

De nesten van alle vogelsoorten die in Nederland tot broeden komen (artikel 3.1) zijn in het broedseizoen beschermd. Dit is in de Wet natuurbescherming geen vastgelegde periode, de vogelnesten zijn ongeacht de periode beschermd op het moment dat zij in gebruik zijn door vogels. Het broedseizoen loopt globaal van 15 maart tot 15 juli, maar afhankelijk van de weersomstandigheden en de specifieke soort kunnen er ook broedgevallen buiten deze periode bestaan. Als deze nesten niet in gebruik zijn door broedvogels, dus buiten de broedperiode, genieten zij geen bescherming vanuit de Wet natuurbescherming en mogen zij verplaatst of verwijderd worden. Dit geldt echter niet voor een aantal vogelsoorten, waarvan de nestplaatsen jaarrond en dus ook buiten het broedseizoen beschermd zijn. De soorten waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn staan weergegeven in de onderstaande tabel.

In de Wet natuurbescherming wordt een viertal categorieën van nesten onderscheiden, waarvoor de verbodsbepalingen uit artikel 3.1 ook buiten de broedperiode om onverminderd van kracht zijn en de nesten daarmee dus jaarrond beschermd zijn. Deze vier categorieën zijn:

1. nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: steenuil);
2. nesten van kolonibroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: roek, gierzwaluw en huismus);
3. nesten van vogels, zijnde geen kolonibroeders, die elk seizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
4. nesten van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn (zelf) een nest te bouwen (voorbeeld: ransuil).

De bescherming betreft niet enkel de nesten zelf, maar ook de functionaliteit van het nest. Het leefgebied en het foerageergebied dat noodzakelijk is om een voldoende functionaliteit van het nest te waarborgen is daardoor ook beschermd. De jaarrond bescherming geldt niet wanneer kan worden aangetoond dat het nest al gedurende een aantal jaren niet meer in gebruik is.

Er is een aantal vogelsoorten waarvan de nesten vallen binnen één van de hierboven genoemde categorieën, maar waar de soort over voldoende flexibiliteit beschikt om zich elders te vestigen indien de broedplaats verloren gaat (voorbeelden: oeverzwaluw en kokmeeuw). Deze nesten zijn niet beschermd buiten het broedseizoen om, in de onderstaande tabel zijn deze soorten aangegeven met 'categorie 5'.

De in de tabel genoemde soorten kunnen als indicatieve lijst gebruikt worden voor de gevallen dat een jaarrond beschermd nest is aangetroffen. De tabel is een hulpmiddel om te bepalen of een ontheffing noodzakelijk is of dat er maatregelen genomen kunnen worden om de functionaliteit van de voortplantings- en vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels te behouden. In het geval er een jaarrond beschermde nestplaats wordt aangetroffen en deze door werkzaamheden zal verdwijnen moet er minimaal een omgevingscheck uitgevoerd worden. Een omgevingscheck houdt in dat er door een ecologisch deskundige wordt vastgesteld of er voldoende gelegenheid is voor de betreffende soort om in de omgeving zelfstandig een ander nest te vinden of te bouwen (geldt enkel voor de 'categorie 5' soorten). Indien dit niet voorhanden is moeten er in de omgeving alternatieve nestgelegenheden worden aangeboden. Indien het aanbieden van alternatieve nestgelegenheden niet mogelijk is dient er een ontheffing te worden aangevraagd. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om gemotiveerd en gedocumenteerd te bepalen onder welke categorieën een voorkomende vogelsoort valt. De soorten die over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen zijn in de tabel aangeduid met 'categorie 5'.

Soort	Categorie	Vereiste bescherming nestplaatsen
Steenuil	1	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Huisemus	2	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Roek	2	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Gierzwaluw	2	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Grote gele kwikstaart	3	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Kerkuil	3	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht

Oehoe	3	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Ooievaar	3	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Slechtvalk	3	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Buizerd	4	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Havik	4	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Ransuil	4	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Sperwer	4	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Wespendief	4	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Zwarte wouw	4	Jaarrond beschermd, mitigatie verplicht
Blauwe reiger	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Boerenzwaluw	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Bonte vliegenvanger	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Boomklever	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Boomkruiper	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Bosuil	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Brilduiker	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Draaihals	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Eidereend	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Ekster	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Gekraagde roodstaart	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Glanskop	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Grauwe vliegenvanger	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Groene specht	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Grote bonte specht	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Hop	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Huiszwaluw	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
IJsvogel	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Kleine bonte specht	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Kleine vliegenvanger	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Koolmees	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Kortsnavelboomkruiper	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Oeverzwaluw	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Pimpelmees	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Raaf	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Ruigpootuil	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Spreeuw	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Tapuit	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Torenavalk	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Zeearend	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Zwarte kraai	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Zwarte mees	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Zwarte roodstaart	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht
Zwarte specht	5	Omgevingscheck alternatieve nestgelegenheid verplicht

Bijlage 7 Goedkeuringsbesluit Meetnet beschermde flora en fauna

Dienst Regelingen
Ministerie van Economische Zaken

> Retouradres Postbus 19530 2500 CM Den Haag

Ecologisch Adviesbureau Viridis BV
M. van Delft
Beesdseweg 3-18
4104 AW CULEMBORG

Dienst Regelingen
Team Natuur

Postbus 19530
2500 CM Den Haag
www.drloket.nl

T 0800 - 22 333 22
F 070 - 378 61 39
ffwet@dienst-regelingen.nl

Onze referentie

Bijlagen

Datum 27 november 2013
Betreft Beoordeling Rapportage Meetnet Flora- en faunawet

Geachte mevrouw Van Delft,

Begin oktober 2013 heb ik van u de rapportage Meetnet Flora- en faunawet ontvangen. Deze rapportage is opgemaakt op verzoek van het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden.

U heeft Dienst Regelingen gevraagd om te toetsen of u met de werkwijze zoals beschreven in de rapportage, voldoet aan de onderzoeksplicht die uit de gedragscode van de Unie van Waterschappen voortvloeit.

Het verzoek

In de Flora- en faunawet is een algemene zorgplicht opgenomen. Hoe deze zorgplicht wordt ingevuld is de verantwoordelijkheid van de uitvoerder. De Unie van Waterschappen heeft de *Gedragscode Flora- en faunawet voor Waterschappen* opgesteld, waarin de invulling van de algemene zorgplicht als volgt wordt omschreven:

- het in redelijkheid vermijden van activiteiten waarvan kan worden vermoed dat deze nadelig zijn voor in het wild levende dieren en planten;
- zorgen dat op hoofdlijnen bekend is waar in het beheergebied actuele natuurwaarden en bijzondere potenties aanwezig zijn;
- zorg besteden aan de instandhouding van soorten en hun leefgebieden (biodiversiteit).

Om aan het tweede punt te voldoen is verder in de gedragscode opgenomen dat het waterschap ten behoeve van zijn beheer- en onderhoudsplannen en voor de daarop gebaseerde bestekken zorgt voor een voldoende dekkend en actueel inzicht in het vóórkomen van de juridisch zwaarder beschermde soorten. Voldoende dekkend en actueel betekent dat ten minste de informatie over het voorkomen van beschermde soorten toereikend is om als onderlegger te dienen voor het bedrijfsmatig organiseren van het beheer en onderhoud in een cyclisch regime van 5 tot 10 jaar.

Om hier invulling aan te geven heeft het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (HDSR) een meetnet ontwikkeld om het overzicht van de verspreiding van beschermde soorten binnen haar beheergebied in relatie tot bestendig beheer en onderhoud up-to-date te houden.

Dienst Regelingen

Datum

27 november 2013

Onze referentie

Database, GIS-model en verwachtingskaart

HDSR heeft een database samengesteld, waarin alle zwaarder beschermde (tabel 2 en 3) soorten planten en dieren zijn opgenomen. Om de kosten van het veldwerk voor het monitoringsonderzoek te beperken, wordt alleen de verspreiding van soorten gemonitord, die gevoelig zijn voor beheerwerkzaamheden en die verwacht worden binnen het beheergebied van HDSR. Het gaat hierbij om de volgende soorten:

- vaatplanten: krabbenscheer, rietorchis, steenbreekvaren en waterdrieblad
- zoogdieren: bever, waterspitsmuis
- vissen: bittervoorn, grote modderkruiper, kleine modderkruiper en rivierdonderpad
- amfibieën: heikikker, kamsalamander, poelkikker en rugstreeppad
- reptielen: ringslang
- ongewervelden: gestreepte waterroofkever, groene glazenmaker en platte schijfhoorn

Aan de hand van de bestaande gegevens, de aanwezige habitats en de habitateisen is een gis-model gemaakt, waarmee de verspreiding van deze beschermde soorten binnen het beheergebied wordt voorspeld.

Meetnet

Het meetnet van HDSR is opgesplitst in vijf deelgebieden, die overeenkomen met de begrenzing van de rayons en de ligging van de buitendiensten. Binnen de deelgebieden zijn de gebieden die worden opgenomen in het meetnet op te delen in primaire en secundaire watergangen, waterkeringen en overhoeken.

Het meetnet gaat uit van een vijfjaarlijkse monitoringscyclus, waardoor elk jaar een ander deelgebied wordt onderzocht. Op basis van expert judgement zijn 319 meetlocaties/trajecten bepaald die vijfjaarlijks zullen worden gemonitord.

Alle trajecten zijn maximaal 300 meter lang en zijn zo gelegen dat er een representatief beeld ontstaat van het beheergebied. Indien er een waterkering langs de watergang ligt, worden zowel de waterkering als de watergang geïnventariseerd. Binnen het traject kunnen alle soortgroepen worden geïnventariseerd. Uitgangspunt bij de monitoring is dat binnen het deelgebied waar dat jaar onderzoek wordt uitgevoerd, een traject in datzelfde jaar drie maal zal worden onderzocht in drie onderzoeksronden:

- Ronde 1: biotoopkartering en vroege soorten in maart – mei
- Ronde 2: soortgericht onderzoek in mei – juli
- Ronde 3: soortgericht onderzoek in juli – september

De nieuw verzamelde gegevens worden steeds weer ingevoerd in de database om de (theoretische) verspreiding van beschermde gegevens zo actueel mogelijk te houden.

Het meetnet is alleen van toepassing op werkzaamheden die vallen onder bestendig beheer en onderhoud, met uitzondering van het kappen, snoeien en dunnen van opgaande beplanting. Omdat de gedragscode niet toepasbaar is op tabel 3 soorten die hinder ondervinden van ruimtelijke ingrepen, worden in deze gevallen incidentele inventarisaties gedaan om een voldoende dekkend en actueel inzicht te krijgen in het vóórkomen van deze soorten.

Dienst Regelingen

Datum
27 november 2013

Onze referentie

Daarnaast is de verspreiding van grondgebonden zoogdieren, vleermuizen en vogels met jaarrond beschermde nesten niet voorspeld in het model. Voor deze soorten wordt, indien van toepassing, aanvullend onderzoek verricht.

Ook voor de rugstreeppad en de steenbreekvaren worden incidentele inventarisaties uitgevoerd. De rugstreeppad kan een gebied snel koloniseren en ook weer snel verlaten. De steenbreekvaren is erg zeldzaam binnen de te onderzoeken trajecten. Hierdoor zijn voor deze soorten de meetpunten en de voorspelling niet afdoende om een compleet en actueel beeld te krijgen van de verspreiding van deze soorten.

Conclusie

Dienst Regelingen is van mening dat met de voorgestelde werkwijze voldoende inspanning wordt geleverd om een actueel beeld te hebben van de verspreiding van beschermde soorten binnen het beheergebied van HDSR in relatie tot het uitvoeren van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud.

Ik wil u, wellicht ten overvloede, erop wijzen dat binnen het beheersgebied van HDSR, wellicht beschermde soorten voor kunnen komen waarvoor geen verwachtingskaart is opgesteld en die niet betrokken zijn in het meetnet, maar waar bij het uitvoeren van maatregelen in het kader van bestendig beheer en onderhoud wel maatregelen dienen te worden getroffen om te voldoen aan de algemene zorgplicht, dan wel zorgvuldig te handelen.

Met vriendelijke groet,

Ing. Wim J.B.C. Lauwerijssen
De Teammanager Vergunningen Dienst Regelingen